

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 3

8. AASTAKÄIK. — MÄRTS 1926

Hiljuti asutatud

Eesti Õpetajate Ühispank

on oma operatsioonilise tegevuse avanud

Tallinnas, Rataskaevu tänav 22,
Eesti Õpetajate Liidu ruumides

Panga äritunnid on esialgul igal kesknädalal, kell 1— $\frac{1}{2}$ 3 päeval

Pank võtab raha hoiule ja maksab
jooksvalt arvelt 7— $7\frac{1}{2}$ % aastas

Tähtajaliselt arvelt 8—12% aastas

Pank annab laenu oma liigetele
veksl. ja teiste kindlustuste vastu

Panga põhikiri on trükitult saadaval
à 10 marka eksemplar Eesti Õpetajate Liidu büroos

Juhatus

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 3.

Märts 1926.

8. aastakäik.

Sisu: Loodusloo- ja maateaduseõpetajate kongress. Preisimaa koolioludest — *A. Veiderman*. Maa asula vorm Kagu-Eestis — *J. Rumma*. Tervishoiu õpetamise korraldus meie koolides ja kooliarsti ülesanded sealjuures — *Dr. K. O.* Mõtteid ja märkusi „Algkooli matemaatika õppekava projekti“ puhul — *J. U.* Vali kohtumõistja — *M. Jakobson*. Q. Horatius Flaccuse „Valitud oodid“ — *V. Orav*. Soome õpetajate kutselisest liikumisest — *G. H.* Ajakirjandusest. „Kaja“, kultuurasutuste toetussummad, algkool ja õpetajate palgad. Soome rahvakooli ülalpidamis-seaduseelüü — *E. H.* Organisatsioonide teated. Kroonika. Määrusi, korraldusi, ametlikke teadaandeid.

Loodusloo- ja maateaduseõpetajate kongress.

Tartus, 28. I.—30. I. 1926.

(Järg.)

IV õp-a. kavas:

„Tutvumine gloobusega“ kanda aasta algult sama aasta kava lõppu; „naabermaade osale lisada lühike ülevaade Inglismaast ja Saksamaast, ning selle asemele koondada Venemaa ülevaade, välja jättes vähem olulise (näit. „Liiman“ jne.); kava lõpposa: „Ülevaade kogu Euroopast; Asend gloobusel ja kaardil. Piirid“ jne. registreerida nii, et siin antaks praktilise elu jaoks kõige lühem ja üldisem vaade Euroopast ja teistest tähtsamatest ilmajagudest kaardi ja gloobuse abil. Ka seletuskirjas tuleb seda rõhutada, et siin veel mitte koht pole detailidesse tungimiseks, vaid antakse ainult mõisted maailma-jagudest ja ookeanidest.

V õ-a. kava:

Välja jätta pealkirjad: Maakera sisemine ehitus. Maakera koore tekkimine ja arenemine“ ja Kõrved, Nabamaad“, sest et neid mõisteid ka teiste pealkirjade all, teiste mõistetega ühiselt tuleb selgitada. Pikemalt peatumiseks näit. „Maakera sisemise ehituse“ juures: pole veel koht selles klassis jne.

VI õp-a. kava

tuleb täiesti ümber töötada, terminoloogia parandada ja tühtlustada IV õp-a. kavaga (näit. segamini aetud „kõrgendik ja kõrgustik“ jne.). Aine tuleb siin järjestada. 1) Euroopa, 2) Eestimaa ja 3) kosmograafilised algmõisted.

Kavadele kaasa antud seletuskiri tuleb ümber töötada ja uuesti redigeerida. Peale seniste põhialuste selgitamise tuleb seda seletuskirjas eriti rõhutada, et V õp-a. üldise maateaduse mõistete käsitlemine sündigu käsikäes maadeteadusega. Ka kaardilugemise tähtsust tuleb seletuskirjas rohkem rõhutada.

Et lõuna-vaheajani veel 1 tund aega, siis nihkub J. Käisi referaat kolmandalt kongressi päevalt ettepoole, sest see puudutab ka väga tihedalt vast arvestatud õppekava. Selle ümberpaigutuse tõttu on võimalik läbirääkimisteks kuluvat aega kokku hoida ja kõrvaldada korduvust läbirääkimistest.

J. Käisi referaat „Loodusloo käsitlemine elementaarastmel“ sisaldab järgmist:

Looduslugu algkoolis peab olema kõige pealt kodukoha ja kodumaa looduse tundmaõppimine, mille juures tuleb silmas pidada rahva kultuurelu ja majanduslikku tegevust.

Loodusloo keskpunktiks olgu loodus ise: looduse nähtused, looduse elu — elus loom, elus taim, mitte aga nende surnukehad topistena või kuivatatud taimedena ega mudelid, pildid, raamat; samuti tähtis on loodusjõudude kasutamine tegelikus elus. Seda rõhutades peab tunnistama, et verbalismi hädaoht loodusloo õpetamisel algkoolis on väga suur.

Loodusõpetus olgu rajatud tööprintsibile.

Loodusearmastus on nende sihtide saavutamise loomulik tagajärg.

Loodusloo sisuks olgu peaaesjalikult ainult kodumaal kasvavad taimed, kodumaa loomad, kodumaal leiduvad kasulikud maapõue-varad, kodumaal teostatud loodusjõudude kasutamisiisid.

Sellest kõigest valitakse eestkätt objektid ja nähtused, mis tegelikus elus, eriti põllumajanduses, aianduses, kodus majapidamises, ühe sõnaga meie rahva majanduslikus elus suurema tähtsusega ja sagedamini ette tulevad. Edasi valitakse bioloogiliselt tähtsamad ja didaktiliselt kohasemad objektid. Aine järjestusel võetakse aluseks aasta-aegade ja looduse ühiskondade printsiip.

Jgasugused püüded korraldada ainet *teadusliku süsteemi* järele tulevad *kindlasti kõrvale heita* nii õppekavas üldiselt kui üksikute teemide käsitlusel.

Loodusloo õppekava peab vastama kooli ümbruse loodusele ja kohalikkudele oludele üldse; tegeliku õppekavakokkuseadmine on õpetaja ülesanne. Loodusloo õppekavad linna- ja maalgkoolides ei või olla ühesugused, samuti peab ka maal silmas pidama ligema ümbruse loodust ja elu. Teemide ja esindajate arvu tuleb tublisti piirata, sest loodusõpetuse eesmärgiks ei või olla aine rohkus, vaid tähtis on aine *mitmekülgne ja sügav* käsitlus ja õpilase *isetegevus* selle juures.

Võõramaa taimed ja loomad ei ole õieti loodusloo aine; nende õigem koht on maateaduse kursuses.

Püüdes saavutada loodusloo aines ühtlust (kontsentratsiooni) on siiski otsustarbekohane käsitleda enam-vähem ümarmariku kursusena: 1) *vaba looduse elu* aasta-aegade ja looduse ühiskondade põhimõttel; nähtusi füüsika ja keemia alalt seotakse selle ainega niivõrt, kui seda *loomulikult* tarvis läheb; 2) *füüsilised ja keemilised* nähtused inimese ja eriti meie rahva kultuuriliste tarviduste seisukohalt ja ühenduses looduse eluga; 3) *inimese kehaehitus ja -talitus* kokkuvõtliku kursusena.

Tuleb kõige kindlamini rõhutada, et loodusloo käsitluse aluseks peab olema vaatlus ja katse — klassis, aias, vabas looduses, õppekäikudel; õpetaja peab olema teadlik loodusloo raamatust õppimise puuduste kohta.

J. V. Simtman seab oma referaadis „*Keskooli loodusloo õppekavad*“ järgmised *sihtmõtted*:

1. Loodusteaduse praegused õppekavad keskoolis on antud tundide arvu juures liiga kuhjatud.
2. Piiratud aeg ja õppekavade materjali rohkus ei võimalda korralikku tööd, vaid sunnib dogmaatilisele käsitlusele, mis esile kutsub õpilastes väsimuse.
3. Õpilaste ülekoormatust silmas pidades oleks vaja kas kavu tunduvalt kärpida või suurendada loodusteaduse tundide arvu.
4. Silmas pidades loodusteaduse ülesandeid ja tähtsust üldhariduslikus keskoolis, tuleb valida viimane tee, s. o. suurendada loodusteaduse tundide arv, kas keskooli õppeaja pikendamise teel üldse (6-aastane keskool), või suurendada antud õppeaastate nädalatundide arv.
5. Pp. 1—4 mainitud põhjustel oleksid *tunnikavas* tarvilikud järgmised muudatused ja täiendused:
 - a) Keemiat ühes kristallograafiaga ja mineraloogiaga (resp. geoloogiaga) *õpetada järjest I, II (III) klassis.*
 - I kl.—anorgaaniline keemia 2 t.
 - II kl.—orgaaniline „ 2 t.
 - Reaalharu III klass. *Üks poolaasta: Keemia.* Mõned tähtsamad teoreetilised küsimused ja analüüs á 2 tundi. *Teine pool-*

aasta. Ajalooline geoloogia á 2 tundi.

- b) III klass. Taimede anatoomia ja füsioloogia kursus á 2 nädalatundi (senise asemel).
- c) Humanitaarharu V klassis võimaldada bioloogia kursust 2 nädalatunniga.
- d) Reaalharus sunduslike ainetete hulka arvata ka praktilised tööd füüsilikas, keemias ja bioloogias.

6. Õppekavade materjali valik on liiga üksikasjaline, mis raskendab kohanemist antud oludele ja töö tingimustele.

Seepärast: a) õppekavad määraku kindlaks üldise sihi, mida taotella kogu aine õpetuse ja üksiku klassikursuse tulemusena;

b) õppekavades (eriti loodusteaduse) tuleb materjali valik ära tähendada ainult üldjoontes, jättes õpetajale vabaduse kohase materjali valikus ja selle käsitlemises;

c) õppekavad piiratagu nõutava miinimumini ja võimaldatagu seda tõesti läbi töötada meetodilis-didaktiliste nõuete kohaselt.

S. Sütt põhjendab referaadis „Kesk-kooli geograafia õppekavad“ juba eespool koondusprintsíibi käsitlemisel puudutatud seisukohti geograafia paigutamise suhtes kahte alamasse klassi. Ka ainese jaotus ei ole praeguses õppekavas vastuvõetav. Referaadi sisu kokkuvõtte:

1. Praegused maadeteaduse õppekavad keskkoolides tulevad uuesti redigeerida ja varustada seletuskirjaga.
2. Senikaua kui püsivad praegused kavad, tuleb õpetajale vabadus anda oma nägemise järele ainet paigutada klasside piirides.
3. Geograafia õpetamist tuleb laiendada ka vanematesse klassidesse, et kasutades keskkoolile omast hariduslikku tasapinda, võimaldada õpilastele arusaamist oleviku kultuur-geograafilistest ilmingutest ning nende olenevusest.

Läbirääkimistel H. Männiku, E. Markuse, G. Reiali, J. Kentsi ja J. Käisi referaatide üle avaldatakse elavalt mõtteid.

J. Simptman. Männiku ankeedi tulemuste järele on juhus, kus ühiskonda käsitletud ainult klassis. See näitab, et meetodi pealesundimine ja halb kasutamine ei kanna õiget vilja.

V. Peet. Männiku resolutsiooni esimene punkt seab uue revidendi kooli. Sellest ei ole kasu õpetajal. Kui sarnane revideerimine siiski peab olema, siis sündigu see ka keskkoolides, näiteks ülikooli õppejõudude kaudu.

E. Markus. Tundide pealtkuulamine on välja kasvanud külästundidest. Viimased on kolmesugused: 1) üks õpetaja tuleb ette teatades, 2) rühm õpetajaid tuleb ette teatades, 3) proovitund, millele järgneb arvustus.

J. Simptman. Külastamine on soovitatav. Männiku ettekandest selgus, et uus õpetamisviis ei ole algkoolides tarviliselt maksev. Torkub silma suur tabelite rohkus. Tekib kahtlus, et lepitakse ainult tabelitega ja ei mindagi loodusesse ning ei korraldata praktilisi töid. Teeb ettepaneku korraldada uuesti valitava toimkonna kaudu ankeet loodusloo õpetuse seisuga kohta alg- ja keskkoolides.

H. Männik. Minu tundide pealtkuulamine ei olnud sugugi revideerimine. Et tõelist tunnikäiku näha, peaks võimalik olema ette teatamata tundi tulla. Külastaja-kuulaja peab aruande esitamisel oma töö hinnangutes üliobjektiivne olema.

J. Käis. Külastamine aitab loodusloo õpetuse meetodit arendada. Ka halbadelt tundidelt võib õppida. Soovitatav külaskäigu etteteatamine.

J. Lang. Ainete järele koolide revideerimine on varane, seda võiks ette võtta aasta 4—5 pärast. Külastaja etteteatamine vajalik, ette peaks teatama oma tulekust isegi koolinõunik.

A. Kurvits. Peaks Tartu ja Tallinna asutatama eeskujulik heade õpetajatega algkool.

H. Männik. Aruandmisega seotud külastamisel peaksime tähele panema seda, mida pakub kool oma tegelikkude tundide kui ka varustuse poolest. See-sugusteks tundideks, kus viibib aruandja-külastaja, ei tarvitse õpetaja eriliselt valmistuda, tähtis on näha vaatelejal tema harilikku jooksvat tööd. Kü-

lastamise etteteatamine ülaltähendatud arvesse võttes ei peaks olema siduv. Arvamine, nagu oleks aeg varajane aruandmiseks tühe või teise aine seisust ja õpetuse eeldustest, on põhjendamata. Oleme juba aastat 6 tööd teinud, ukse ees on uute kavade redigeerimine. Mõlemad annavad objektiivse aruande nõutamiseks põhjust.

J. Karma. Algkooli 5.—6. õppeaasta kavad on liiga ülekoormatud, 4-da oma on rohkem vastuvõetav.

V. Peet. Oleks tarvis anda õpilastele algkooli lõpul üldine ülevaade loodusest. Kavas seisev süstemaatika ei vii sihile. Kavas puudub õige koondus — liiga palju kontsentreid. 4-nda õppeaasta kava võiks siduda kodulooga.

A. Kõiv. G. Reial toonitas, et õppekava olgu vaba meetodilisest sürvest. Asjatundjate koostatud kava võiks siiski mõnda paremat meetodit soovitada.

A. Parts. Algkooli kavad on üldiselt vastuvõetavad. Pooldab detailset kava.

H. Männik. Tabel, topis ja herbaarium on tarvilikud õppevahendid. Tööprintsipi laias ulatuses on meil koolides raske teostada. Aastaaegade printsiipi ei või üleliia esiplaanile nihutada, sest õppeaeg koondub talve peale. Õpilaste eelteadmised ei ole mitte alati nii ulatusrikkad kui J. Käis arvab. Näitab kahe Treffneri gümnaasiumis korraldatud ankeedi andmetel, et paljud elementaarsed nähtused õpilastel nägemata. Õpetaja võimalused tundi ette valmistada on piiratud.

A. Palm soovitab uutes kavades esiplaanile nihutada kasu, tulunduse printsiibi.

J. Tants. Asjatundjate poolt koostatud kavad on ministeeriumis kokkukõ-

lastamata jäänud. Üks küsimus esineb kahes ja kolmes aines korduvalt.

A. Fluss. Kontsentrid on elust tingitud. Kahju oleks, kui neljandast klassist lahkuja midagi ei kuuleks inimesest enesest.

J. Karma. Topiseid ja teisi õppevahendeid on raske ja otstarbetu kõrvaldada.

J. Simtman. Kavas kontsentreid liiga palju. Aasta-aegade printsiipi on raske küllaldase ainevaliku aluseks võtta.

J. Kents. IV ja V õppeaasta kohta tehtud ettepanekud pole leidnud vastuvaidlemist. VI õppeaastal ei saa maastikke nõnda käsitleda, nagu nõuab teadus. Rajada Euroopa ja välismaade maastikude käsitus kodumaa peale pole tarvidust. Õpilased saavad näit. kõrvest, tundurist iseenesest kergesti aru. Koondu geograafia ja loodusloo kavade vahel on tarvilik.

G. Reial. Ühiskonna printsiipi ei eita, kuid see ei saa olla sihiks algkoolis. Meetodid on muutuvad, sellepärast võivad nad esineda ainult seletuskirjas. Kava peaks olema üldlauseline, seletuskirjas peaks aga olema kõik materjal nimetatud. Utilitaristlik seisukoht, mida toonitas hra Palm, on ette nähtud. Kavavad peavad olema kokkukõlastatud. Maal peaks võimalus olema kavade liikuvuse tõttu V—VI kl. koos töötada.

V. Peet. J. Käisi referaadi kohta sõna võttes soovitab algkoolist tulijaid keskkooli ilma eksamita loodusloos vastu võtta.

J. Karma. Füüsiliste ja keemiliste nähtuste käsitlemine ei tohi sündida elusa looduse kulul.

E. Aader. Võõramaa taimede ja loomade vaatlemine peaks sündima geograafia tundidel.

(Järgneb)

Preisimaa koolioludest.

A. Veiderman'i muljed välismaa koolidest.

Saksamaa koole tuntakse meil enam-vähem, on ju meil saksa koolide kohta kirjandus kergesti kättesaadav, ka viibivad õpetajad sagedasti Saksamaal. Sel põhjusel vaatasin ma saksa koole, õigem preisi koole mõdamines, püü-

des vastust saada ainult mõnele küsimusele, mis mind eriti huvitas. Küll vaatlesin ma lähemal saksa täienduskoole (Fortbildungsschulen ehk Berufsschulen). Neid nägin ma Berliinis, Hannoveris, Aachenis. Tulin seisukohale,

et saksa koolidest on meil õppida veel küllalt!

Pean tähendama, et ametiasutustes mulle väga vastu tuldi. Olen suurelt selle eest tänu võlgu saksa saadikule Eestis Dr. Franck'ile, kes mulle soovitusena saksa välisministeeriumi kaasa andis. Välismaade kultuurasjade osakonna juhataja salanõunik Dr. Soering andis mulle kõik tarvilised juhatused; tema lähem abiline Dr. Sühhof viis mind isiklikult preisi kaubandustööstusministeeriumi ministriaaldirektori Dr. v. Seefeldt'i juure, kellele alluvad preisi kutsekoolid.

Preisi algkoolid. Et tutvuda preisi algkooliga, pöördusin Dr. Sühhof'i nõuandel Berliini ülemnõuniku Nydaal'i poole. Viimane andis mulle lähemat seletust preisi alg- ja keskkoolide korralduse kohta.

Koolisundus maksab Saksamaal 8 aastat, arates 7. eluaastast. Need, kes 30. juuniks 7 aastaseks saavad, peavad 1. aprillil, see on kooliaasta algul, kooli ilmuma.

Politsei saadab kõigi kooliealiste laste kohta teated koolivalitsusse, samuti ka iga lapse lahkumisest või juuretulekust kooliringkonda. Koolivalitsusest saadetakse nimekirjad vastavatele koolidele lapse kooli nõutamiseks.

Erakoole on väga vähe, peaaegu kõik lapsed käivad üldkoolis. Koduõpetust ei tunta, pole lubatud.

Üldine põhikool kestab 4 aastat. Mõned vanemad ei soovi aga last üldises koolis käia lasta. Nad võivad last kodus õpetada, ainult sel puhul, kui nad näitavad ette ametliku arsti tunnistuse, et lapse tervis kooliskäimist ei võimalda, ja kui koolinõunik tunnistab koduõppuse rahuldavaks. Harilikult panevad need vanemad lapse 4 aasta pärast keskkooli I klassi.

Vaesemad õpilased saavad linnalt maksuta vahendid. Muu toetamine (riided jalanõud, toitmine) sünnib hoolekande-osakonna kaudu. Koolil pole tegemist lapse toetamise küsimusega.

Laste kohta, kes korralikult koolis ei käi saadavad õpetajad sellekohased teated koolivalitsusele, mille juures töötab juristidest koosnev eriasutus (Schulpolizei), kes asja läbi arutab. Viimasel

asutusel on õigus lastevanemat trahvida kuni 150 kuldmargini. Vanemal on edasikaebamise õigus harilikel kohtuis.

Kui vanem last korralikult ei kasvata, läheb laps noorsoo osakonna (Jugendamt) korraldusse, kellel on õigus last vanemalt ära võtta. Ka Jungendamt'i otsustele võib kaebada üldkohtuis.

On olemas mitmesugused eritüübilised koolid (abikoolid, nõrga nägemisega, nõrga kuulmisega, keelevigaste, tiisikushaigete jne. laste jaoks).

Algkoolist on järgmised võimalused pääseda keskkooli:

Poistel: 4. õppeaasta järele kõigisse keskkoollesse; 5. õppeaasta järele teatud täienduskoollesse, mis on asutatud Berliinis katseliselt mõne reaalkooli juures; 7. õppeaasta järele, n. n. „Aufbauschulen“, mis töötavad gümnaasiumide ja ülemreaalkoolide juures.

Tütartlastel on edasipääsu võimalused analoogilised, ainult selle vahega, et neil on edasipääs 5. õppeaasta asemel 6. õppeaasta järele eriklassidesse („Förderklassen“) keskkoolide juures.

Algkooli 7. klassi lõpetajaid võetakse vastu n. n. „Aufbauschulen“ erieksamiga, peaaesjalikult saksa keeles ja rehkenduses. Varemalt olid ka psühholoogilised katsumised, kuid nüüd on need jäetud kõrvale. Eksamitest võtavad osa ka algkoolide õpetajad. Ainult hästi eksamid sooritanud ja andekad pääsevad edasi. Keskkoolides õpivad nad 6 aastat. Alguses õpivad nad 2 aasta jooksul eriklassides, viimased 4 aastat aga teiste õpilastega ühise kava järele.

Algkoolidest käisin vaatamas 110. rahvakooli, Schönhauser Allee 166-a.

Õieti oli seal kaks kooli, üks poeglastele, teine tütarlastele. Ma käisin poeglaste koolis. Ta asub suures punases telliskivi-hoones, pool maja on tütarlaste kooli käes, ta on täiesti lahutatud poeglaste koolist. Ainult võimlemissaal on ühine. Õhtuti kasutavad võimlemissaali mitmesugused spordi organisatsioonid.

Koolijuhatajaks oli rektor Karselt. Tema nädala tundide arv on 12. Sisemises koolielus oli tal abiks üks õpetaja, kellel tundide arv sama suur kui teistel õpetajail, ainult tasu on suurem.

Õpetajail oli tundide arv 28—24 nädalas, igas klassis oma õpetaja. Laulmine ja joonistamine vanemais klassides võib olla eriaine õpetaja käes.

Nädalatundide arv klassides on 18 (I õppeaasta) kuni 32,33 (VIII õppeaasta).

Õpetajate palk, pärast pensiooni ja teiste kassade heaks mahaarvamisi, kõikus 254 m. kuni 500 kuldmarginani kuus, peale selle perekonna-abiraha. Naisõpetajate palk on 10% vähem.

Koolisunduse järelvalvega kool tege mist ei tee. Klassiordinaariused on kohustatud selgitama õpilase puudumise põhjuseid. Igal nädalal saadetakse teated õpilaste puudumiste kohta kooliva litsusse.

Halbade elukommetega lapsi, kellega kool valmis ei saa, tuleb väga harva ette; 18 kl. kohta, 5—6 aasta jooksul olnud 1 juhtumine. „Meie saame juba nendega valmis,“ oli direktori laooniline vastus. Need õpilased lähevad noorsooosakonna („Jugendfürsorgeamt“) korraldusse.

Vaatasime kooli ruume. Koridorid on väga laiad (üle 4 meetri), natuke pimedad. Garderoob puudus, riided rippusid kas koridoris või klassis.

Õppevahendite kogu oli kaunis suur loodusloo, füüsika ja keemia tarvis. Mikroskoop oli parajasti ostatud, kooli juhataja oli õnnelik seda näidates.

Teenijaid selles koolis oli üks, „Hausmeister“, ta võtab naisi puhastajaiks tarviduse järele ja maksab neile töö eest tasu tunni järele, nagu selle linnavalitsus kindlaks on määranud. Ka oli ametis ahjukütja.

Arvepidamine on linnavalitsuses, koolil pole sellega midagi tegemist. Kütta inete norm kooli peale on linnavalit suses kindlaks määratud. Kõigiks ostudeks läheb tarvis linnavalitsuse esindaja nõusolek.

Käisin ka tundides. Üldmulje hea. Lapsed väga targad ja elavad. Ka naisid nad olevat paremini toidetud ja riietatud, kui see on mõnes meie algkoolis, tööliste linnajaos.

I klass s. o. 8. õppeaasta, oli rahva majanduse tund (Volkswirtschaftslehre). Arutati kauba hindu, millest on need tingitud. Kõik ülesanded olid võetud igapäevasest elust; töötati kiirelt, suure

hooga, arutati peast. Vastused olid julged, klass elas. Raamatuna tarvitasid „Carselt, Rechnenunterricht im Dienste der staatsbürgerlichen Erziehung.“ Õpe taja tutvustas mind klassile ja küsis, kus asub Eesti. Ei teatud. Keegi arvas Siberis. Õpetaja püüdis kaudselt sele tada, et Eesti on üks Balti riikidest. Keegi tundis neist riikidest ainult Leedut.

III õppeaasta. Joonistamine. Keegi õpilane oli kaasa võtnud kuivanud puulehti. Joonistati nende järele paberile. Teine lõikas käärdega puulehe kujud värvilisest paberist välja ja kleepis nad valgele paberile.

Rektor laskis poisse laulda. Laul kõlas hästi, hooga, kõigil suud lahti.

IV õppeaasta. Saksa keel. Tunni teem „vanad saksa jumalad“, seletati hästi. Vihud olid puhtad, käekiri korralik. Nagu näha pannakse rõhku käe kirjale. Rektor laskis rehkendada. Hästi rehkendasid. Õpilased vastasid väga valjult, rehkendasid kiirelt. Õpilase väljaastumisele pannakse rõhku.

Lõpuks vaatasin võimlemist. Saalis töötasid ühel ajal kaks klassi. Ühed olid vabaharjutused, teised (8. õppeaasta) võimlesid riistadel; hüppasid üle hobuse, julgust ja osavust oli palju.

Üldine mulje oli koolist hea. Kui igal pool noorsugu nõnda eluliselt ette valmistatakse, kui seal nõnda palju elu, rõõmu ja tragidust, siis on saksa algkool tõesti kõrgel.

Schönhauser Allee'l nr. 166-a asuvat algkooli soovitan ma õpetajaile, kes Berliini sõidavad, vaatama minna; mitte ruumide ja sisseseade poolest pole siin õppida, vaid ta on hea õpetusviisi ja väimnu poolest.

Rektor Karselt tegutseb ise hoolsasti ka koolikirjanduse alal; peale eelpool nimetatud õpperaamatu on ta kirjutanud „Volkswirtschaftliches Rechnen“ ja „Aufgaben zum Rechnen“ (8 raamatut).

Preisi keskkool. Keskkoolidest käisin vaatamas „Kölnisches Gymnasium“, Inselstrasse. Selles gümnaasiumis töötab ka „Aufbauschule“.

Võttis mind vastu dir. Gosch. Koolis töötasid gümnaasiumi ja reaalkooli klassid. Kogu klasside arv 26.

Direktoril on 12 tundi nädalas, inspektorit polnud. Küll täidab pedagoog

gilise abi kohuseid üks vanemaist õpetajaist, „Oberstudienrat“, kes aga selle eest erilist tasu ei saa, ka tema nädalatuundide norm on samane kui teistel õpetajail. Ka kantselei ametnikku polnud, kirjade kirjutamine oli direktori hooleks.

Teenijaid oli selle suure kooli kohta üks, „Hausmeister“. Tema palkab puustajajaks naisi.

Õpetajate nädalatuundide arv on 25. väheneb teenistusvanusega kuni 20-ni, Õpetaja palk on 350 (noortel) kuni 750 kuldmargani kuus, seega 50% suurem kui algkooli õpetajail. Kõik õpetajad on ülikooli haridusega. Palga maksab linn.

Algkoolist tulnud õpilastega on direktor väga rahul. Isegi pidas neid paremaks, kui need, kes algusest koolis õppinud; põhjus, et neid suure valikuga vastu võetakse. Ainult seda tähendas, et nende ettevalmistus on väga mitmesugune, see tekitab raskusi; tuleb keskkoolis algkooli kursus peaaegu uuesti läbi korrata, näituseks rehkendus.

Tuundide arv klassis tõuseb kuni 33-ni, millist arvu direktor peab liiga suureks.

Kooli lõpetamine sünnib eksamiga, sellest eksamist võtab osa ka ministeeriumi esindaja.

Lastevanemad pedagoogika nõukogust osa ei võta. On olemas küll lastevanemate poolt valitud „Beiräte“, nende ülesanne on hoolitseda õpilaste majandusliku olukorra eest.

Õpetus on maksuline, 200 — kuni 500 kuldmarga aastas, võetakse vanemate tulumaksu suuruse järele.

Vaesemaid õpilasi toetatakse maksuta õppevahendeiga, ka prii sõiduga tänavraudteel. Linna poolt on toetamise otstarbeks koolile määratud 50.000 kuldmarga.

Kuigi linn kannab kõik kooli kulud, on pedagoogiline kontroll haridusministeeriumi käes, ka kinnitab ministeerium õppejõud ametisse, direktori minister isiklikult.

Hilise aja tõttu polnud mul võimalik õpetust klassides pealt kuulata.

Kutsekoolid. Saksa riigi põhiseaduse § 145 ütleb, et koolisundus kestab 8 aastat, sellele tuleb lisaks täienduskool kuni 18 eluaastani. Nimetatud täien-

duskool kannab suurel määral kutsealist iseloomu, sellepärast tarvitatakse viimasel ajal preisi seadusandluse täienduskooli „Fortbildungsschule“ asemel „Berufsschule“, kutsekool. Nende koolide kõrval tegutsevad erikoolid „Fachschulen“, kus teoreetiline ja praktiline ettevalmistus sünnib täiesti koolides.

Preisimaal alluvad koolid järgmistele ministeeriumidele:

1) kõik üldhariduslikud- alg ja keskkoolid, ülikoolid, kõrgemad tehnilised koolid ja kunstikoolid haridusministeeriumile,

2) tööstus-kaubandus- ja majapidamiskutsekoolid, mäeasjanduskoolid, kõrgemad kaubanduskoolid kaubandustööstusministeeriumile,

3) põllutöökoolid, maakutsekoolid, põllumajanduslikud, metsaasjanduslikud ja loomaarstiülikoolid põllutööministeeriumile.

Teistes saksa riigi osariikides on koolide alluvus väga mitmesugune: Baieris näit. alluvad kõik õppeasutused haridusministeeriumile, Württembergis samuti; küll on siin tööstuskoolide tarvis eri nõukogu, mille esimees on ühtlasi ka tööstuse keskasutuse esimees.

Kutsekoolide ülesanne on arendada noore inimese kutselist ettevalmistust 14 ja 18 aastate vahel ja kasvatada teda tüsedaks riigikodanikuks. Arusaadav, et elukutsed on mitmesugused; siis kujuneb kool ka oma laadi poolest eriliseks: on olemas tööstuskutsekoolid, kaubanduskutsekoolid ja üldised kutsekoolid. Viimased on neile, kellel raske on nende elukutse järele luua vastavat täienduskooli, näit. jooksupoisid, majateenijad jne. Maal kannavad kutsekoolid põllumajanduslikku iseloomu, sellepärast on nad antud Preisimaal põllutööministeeriumi korraldada.

Koolide ülalpidajaks on riik, omavalitsus ja kutseesindused (Innungen). Viimased on umbes sarnased nagu olid meie tsunftid, mis ära kaotati. Nad on avalik-õiguslikud asutused. Lähemalt nende korraga pole ma tuttav.

Koolid on sunduslikud, iga noor inimene, kes koolis ei käi, on kohustatud käima kutsekoolis. Arusaadavalt on õpetus siin ka maksuta.

Berliinis, kui suurlinnas, on kutsekoolid väga erinenud, vähemates linnades puudub kaugeleminev erinemine.

Õppus kestab 3 aastat, igal nädalal 6—10 tundi, 40 õppenädalat aastas. Selleks vabastatakse noored inimesed 1 päev nädalas teenistusest.

Kutsekooli lõpetamine tööstuse ja kaubanduse alal sünnib eriksamiga. See eksam on sunduslik ja korraldatakse väljaspool kooli, ta on praktiline ning teoreetiline. Rahuldavalt eksami sooritanud omandavad selli kutse.

Kutsekoolide juures korraldatakse veel erikursused meistri õiguste omandamiseks. Ainult need töökojad, kus meister juhatajaks, võivad pidada õpilasi.

Õpilaste vahetamine peremeestega on seadusega reguleeritud. Õpilane võib meistri juurest lahkuda ainult põhjustel, mis on ette nähtud seaduses. Teiselt poolt on meister kohustatud õpilast korralikult õpetama. Et see tõesti sünniks nõnda, selle järele valvavad kutseühingud.

Palka õpipoisi ei saa; küll soovitab ministerium ettevõtjatele, et tasu maksetaks. Mõned teevad ka seda. Ka vabrikud ja suurtööstuslikud ettevõtted on kohustatud saatma oma õppimata töölisi kooli.

Õpetajaid on eriharidusega. Suurem osa neist on endised algkoolide õpetajad, kes meistri juures tööd õppisid ja pärast seda lõpetasid tööstusõpetajate seminari Berliinis. Kuid mõnes koolis leidsin õpetajateks ka meistreid. Nende õpetajate palk on ühe astme võrra madalam kui akadeemilise haridusega õpetajail keskkoolides. Nädalatundide arv on 24—28.

Riik kandis enne sõda $\frac{2}{3}$ osa kulddest, ruumid ja tarvilised vahendid pidi andma omavalitsus. Inflatsioonil ajal kandis riik 75% õpetajate palkadest. Nüüd on suurem osa kulddest läinud omavalitsuse kanda, riik on loonud omavalitsustele vastavad tuluallikad. Ettevõtjad maksavad oma osa omavalitsuse kassasse. Praegu annab riik iga õpilase kohta 40 kuldmarka, neist 10 marka otsekohe omavalitsusele, kuna 30 marka määratakse ministeriumi otsusel mitmesugusteks kutsekoolide tarveteks.

Kes lähemalt soovivad tutvuda kutsekoolidega soovitatakse „Kühne, Handbuch für das Berufs- und Fachschulwesen“.

Berliinis käisin ma 9. Berufschule-s, Friedrichstr. 125. Vastu võttis mind dir. Bahr. Tema juhatus all töötavad 5000 õpilast, kes on elukutseliselt ametis, nimelt: pagarid, lihunikud, drogistid, frissöörid jne. Õppeaeg 1 päev nädalas à 6 tundi. Õpetus on eluga ühendatud. Kuigi ka üldhariduslikke aineid õpetatakse (saksa keel, rehendus), on nende ainete õpetamine täiesti praktiline. On erilised õpperaamatud iga elukutse kohta. Dir. Bahr luges väga otstarbekohaseks, et need koolid alluvad tööstuskaubandusministeriumile, haridusministeriumi all muudetakse need õppeasutused liiga koolideks („geschult“).

Käisin drogistide klassis, alam rühm. Õpetaja oli andnud õpilastele, kes kooli hiljuti astunud, 3 rehenduse ülesannet praktilisest elust ja saksakeelse kirjatöö, et selgitada nende võimisi. Tööd olid kaunis korralikud.

Vaatasin ka tööklasse. Seal olid lauad keemia riistadega; kapid preparaatidega, herbaariumiga ja apteegi rohudega.

Kõrval klassis töötas II rühm.

Berliinist sõitsin *Hannoveri*. Pöördusin kohe linnakoolivalitsuse poole, mis asub linnahoones. Linnakoolivalitsus koosneb järgmistest osakondadest: 1) algkooli osakond, 2) keskkooli osakond, 3) tööstuskoolide osakond. Iga osakonda juhatab ülemkoolinõunik. Nad on hääleõiguslikud magistraadi liikmed. Tööstuskoolide osakonda juhatas tööstuskoolide nõunik Hofmeister, kes oli mulle igati abiks ja nõuks. Tema alla kuuluvad kutse- ja erikoolid. Osakond töötab lähemas kontaktis kutseorganisatsioonidega (Innungen). Innungite esinjad töötavad ka koolide juures ja on väga huvitatud oma kutseala edenemisest.

Kutsekoolide ülalpidajaks on linn. Möödunud aastal läks üks õpilane maksma 60 kuldmarka, sellest kulust kandsid 60% tööandjad, muu osa linn ja väikse osa riik. Koolid jagunevad elukutsete järele: kellaseppade, seppade, mehaanikute, elektrotehnikute, trükila-

dujate, müüri-seppade, frisööride, rätse-pate, pagarite, kondiitrite, lihunikku-de, fotograafide, litograafide jne. klassideks. Peale nende tegutsevad klassid õppi-mata töölistele „für ungelærnte Arbeiter“ (jooksupoisid, hotellipoisid, kirja-kandjad, uksehoidjad jne.).

Tütarlastele olid kutsekoolid; kübar-seppade, õmblejate jne. tarvis ning maja-pidamiskoolid.

Kaubandusõpilastele on vastavad kau-banduskutsekoolid.

Koolikäimine on sunduslik; kes korralikult koolis ei käi, langeb trahvi alla koolipolitsei kaudu.

Õpetajad on suuremalt jaolt lõpe-tanud Berliini tööstusõpetajate seminari. Algaja õpetaja palk on 450 kuldmarka kuus.

Peale sunduslike tundide (6—8 t. nädalas) on õpilastel veel vabatahtlikud tunnid näit. kellaseppadel kuni 20 tundi.

Töö kestab tarviduse järele enne lõunat ja peale lõunat, ka korraldatakse õpilastele kino- ja muid etendusi, mis nende kutsega ühendatud. Õpilastele on asutatud suvetalu väljaspool linna, blokkmajadega, mis nad ise ehitanud. Suvel puhkuse ajal käivad nad seal tööl.

Distsipliin on koolis hea. „Kõik ole-neb ju õpetajast, tema võimisest ja os-kusest. Kui distsipliin puudub, on õpe-taja ise süüdi ja ei seisa tarvilisel kõr-gusel“.

Käisime vaatamas I kutsekooli (Ägi-diendamm 6). Direktor puudus, olla maale sõitnud, ta oli ühtlasi maakutse-koolide revident. Tundide arv direkto-ril oli 12. Abilist polnud. Klassiruumi oli 18. Rühmi 76. Teenijaid oli 1 —, „Hausmeister“. Kantseleiametnikku pol-nud.

Koolis olid esindatud: kellasepad, elektromontöörid, maalrid, lukusepad, sadulsepad jne. Maalritel oli 2 harjutus-tuba. Iseäranis hästi oli varustatud sisse-seadega kellaseppade klass.

II kutsekoolis käisime vaatamas lihu-nikkude klassi, kappides rippusid kõik-sugu noad ja kirved. Ühke oli paga-rite klass. Pagarite kutseühisus oli lask-nud pagarite embleemi (kuldkringli) sei-nale maalida.

Õppimata tööliste klassis õpetatakse saksa keelt, rehkendust, kodanikuõpe-

tust, kuid ainult seda, mis elus vaja. Arutati parajasti, kui ma klassis käisin, Saksamaa kütteainete probleemi.

Pärastpoole viibisime kinoetendu-sel tütarlastele. Näidati kalapüüki Põhja-meres ja kala turulesaamtist. Teine film käsitas Maggi puljongi kuubikute valmistamist. A/S Maggi oli saatnud ka mitu pakki kuubikuid, pärast poole joodi Maggi puljongi.

Kes teistega ühes ei suuda töötada või puudulikkude vaimuannetega, käi-vad „abikutsekoolis“. Käisin ka sarna-ses koolis. Koolijuhataja Scholtz oli ühtlasi ka arst.

Siin kutselisel ettevalmistust pole, kuid katsutakse lapsi arendada eluks nõnda palju kui võimalik. Dir. Scholtz oli andnud kirjutada vaba teemi: „töö, pa-rajus ja puhkus suluvad arsti ukse“. Töö siht oli selgitada laste arenemist.

Siis tuli praktiline arvutamine. Kuu-lati kui palju keegi teenib, kellel midagi tagavaraks kogutud, miks tuleb koguda tagavara (isikliik, rahvamajanduslik täht-sus), raha hoiuleandmine, intressid jne. — Dir. Scholtz oli täiesti osav pe-dagoog. Vaatamata sellele, et koolis viibisid mahajäänud lapsed, oli tund täis elavust, värskust ja hoogu.

Käisin vaatamas ka tütarlaste kutse-kooli, Lessingstr. 7. Olid esitatud erialad: naisrätsepad, pesuõmblejad, juukselõi-kajad, kübarategijad ja väbrikutöölised. Kool oli väga ilus ja puhas. Kõik nais-õpilased saavad ettevalmistuse ka maja-pidamises ning toiduvalmistamises. Kõik oli avar. Kulu oli möödaläinud aastal selles koolis ühe õpilase kohta 45 kuld-marka.

Käisin ka tunnis naisrätsepate juu-res. Arutati küsimust, kuidas tuleb kaitsta oma õigust, kui peremees üle-kohtuselt päevapealt lahti laseb.

Edasi käisin *naistööstus- ja maja-pidamise koolis*, Freytagstr. 6. Selle kooli juures töötab ka naiskutsekoolide õpe-tajate seminar.

Ka *Aachenis*, kuhu jõudsin 25. novembril, pühendasin oma tähelepanu kutsekoolidele. Siin käisin kutsekoolis „Städtische gewerbliche Knabenschule“, Martinstr. 12. Ka selle kooli direktor Dr. Menge on teiste linnade kutsekoo-

lide revident, ta oli sõitnud revideermisreisile.

Kool töötab mitmes majas ühise juhatuse all. Nende õpilaste tarvis, kelle üldteadmised nõrgad, on asutatud eri täiendusklassid, „Förderklassen“.

Üldine korraldus ja iseloom on sama, nagu eelmistes kutsekoolides.

Võtsin mõned materjalid neist koolidest kaasa, nagu õpilase kaardid, mis kool iga õpilase kohta peab, raamatupidamise vormid, kodanikuõpetuse kava; seal võetakse läbi ainult see osa ühiskondlikkudest teadustest, mida iga kodanik peab teadma, ja millega tal tuleb tegemist teha praktilises elus.

Käisin ka *tütarlaste kutsekooli* vaatamas. Hoone oli ilus, endine algkool. Juhataja Clara Baumert tundis ka eesti olusid (õp. Hahni perekonna kaudu). Koolis oli 30 klassiruumi, rühmi üle 90. Esindatud olid: naisrätsepad, kübarategijad, juukselõikajad, kõik teised kuulusid „ungelernte“ mõiste alla, kellele olid korraldatud eriklassid. Need õpilased, kes tulevad lütseumidest ja alla 18 a. vanad, on kohustatud samuti koolis käima; neist moodustatakse erirühmad. Õppimatute klassides moodustavad tähtsa osa õppekavadest keetmine, pesu, lastehoid. Klassid olid eeskujulikult sisse seatud, ka suured pesupese-mise-klassid.

Juhatajal endal tunde polnud, teistel õpetajail 26—30 nädalas.

Ühes klassis leidsin võistlusnäituse. Õpilased olid oma käsitöö üles pannud, teised õpilased käisid hääletamas, kellel on kõige parem töö. Viimastele olid määratud auhinnad.

Kaubandusõpilastele oli määratud erikool. Ta töötab osakonnana linna kaubanduskoolis („Höhere Handelschule u. Handelschule der Stadt Aachen“). See õppeasutus koosneb järgmistest osakondadest: 1) *kõrgem kaubanduskool*, 2 aastase kursusega, siia võetakse vastu õpilasi keskkoolide eellõppklasside (ober-

sekunda) lõpetajaid, 2) *kaubanduskool*, poeglastele 2 a. ja tütarlastele 1½ a. kursusega, võetakse vastu algkooli lõpetajaid erieksamiga, 3) *kaubanduskutsekool* neile, kes ärides, büroodes ja kontorites ametis.

Kool oli lahutatud poeglaste ja tütarlaste klassideks. Tütarlastele kõigile oli sunduslik majapidamine ja käsitöö.

Lõpuks käisin veel *Aacheni linna majapidamise ja naistööstuskoolis* („Städtische Haushaltungs- und Gewerbschule“). Koolil on kaks peaosakonda: majapidamine ja tööstusosakond.

Majapidamisosakonna ulatus on mitmesugune: a) 2-aastane majapidamise kursus, 25—30 tundi nädalas, b) keetmise ja küpsetamise kursus ½ aastat, 13 tundi nädalas, d) köögikursus („feine Küche“) ½ aastat, 9 tundi nädalas. *Tööstusosakonnas* korraldatakse 1-aastased erikursused a) mitmesugustel naiskäsitöö aladel (kudumine, heegeldamine, lappimine, klõpeldamine jne.), b) pesuõmblemine, d) naisrätsepate kursus. Peale selle korraldatakse õhtused kursused mitmesugustel naiskäsitöö aladel. Õpetus on maksuline.

Nagu selgub sellest lükikesest ülevaatest on Šaksamaal kutseline ettevalmistus kerge. Siin käiakse mitmet teed: on erikoolid, kus sünnib praktiline ja teoreetiline ettevalmistus koolis ja selle töökodades; teiselt poolt valmistavad elukutsele ette eratöökodad, kutsekoolides täiendavad endid töökodade õpilased. Igaüks on sunnitud käima kutsealises õppeasutuses. On arusaadav, et iga käsitöölaine, iga tööline, iga äriteenija, iga majaema sel teel õpib põhjalikult tundma oma tegevusalala. Meie Eesti võiks siit palju õppida. Muidugi tõuseb kutsehariduse korraldamisega üles kogu meie töösturite organiseerimise küsimus, õpipoiste, sellide, meistrite ettevalmistuse küsimused, nende õigused. Viimasel alal on meil ees veel palju loomistööd.

Maa asula vorm Kagu-Eestis.

J. Rumma.

Asulavormi ja selle olenevuse küsimus ümbrustikust, ajaloolisist tulunduslikest ja teistest tingimustest pole leidnud seni veel tarvilist tähelepanu meil. Peale paari uurimuse, mis pühendatud sellele küsimusele, leiame vaid üksikuid andmeid siin-seal kirjanduses laiali pillutult. Eelpool esitatavad andmed moodustavad vähema katse kasutada neid andmeid, mis on saadud tegutsedes kodu-uurimise alal. Ühtlasi on see ka näiteks, kui vajaline on meile kodu-uurimine ning kuivõrt innukalt tuleks töötada sel alal, et lähemas tulevikus pakkuda oma ümbrustikust ja tervest kodumaast enam-vähem õigemat pilti.

Kodumaa nüüdisaegse maastiku tähtsama tegurina esineb eestkätt inimene ja mitte niipalju isiklikult kui oma tegevusega. Meie endised laiad põlised laasmaistud, kuhu harukordselt eksis inimese jalg, on inimese tegevuse läbi ämmu kadunud ja nende asemele on kujunenud rööv-, kasutus-, või kultuurmaistud, tiheda asulastiku ja teestikuga. Kuid teisalt teame meie ka, et inimese tegevus pole sündinud maastikus mitte vabalt, vaid pinnavormid, aluspõhi, veestik, taimkate, tulunduslikud, rahvuslikud ja ajaloolised jne. olud on otsest või kaudselt dirigeerinud inimese tegevust seal, andes sellele vastava suuna ja laadi. Kõige selle juures on valitsetud seaduspärane suhtlemine ja kooskõla. Paremini paistab see silma just teatud ala asustamise ja asulavormi juures, mida meie tahamegi vaadelda Kagu-Eestis.

Kagu-Eesti all mõtleme Eestimaa kagu nurka mis ühelt poolt asub Peipsijärve ja riigi piiri ning Virtsjärve ja V.-Emajõe — Pedeli ürgoru, ning teiselt poolt S.-Emajõe ürgoru ja Läti piiri vahel. Ümmarguselt vallutab Kagu-Eesti 10.000 km²: t ehk $\frac{1}{5}$ Eestimaa pinnast ja siin elab ligikaudu 260.000 el., mis annab keskmise tiheduse 26 in. 1-le km²:le. See tihedus on vähe suurem kui meie riigi rahvastamise kesktihedus, mis on 24 in. 1-le km²:le. Olgugi et Kagu-Eesti

õige markantselt on eraldunud naaber-aladest, ei moodusta ta pinnareljeefilt ometi ühtlast ala. Ta madalamad alad on üldiselt põhja pool ja kirdes. Sealt kõrgub ta pidevalt kagu poole saavutades seal S.-Munamäel kuni 325 m:ni ulatava kõrguse. Võtame põhjapoolsete alade kõrguseks 50—60 m : t, siis mahuvad relatiivsed kõrgused kõik ümmarguselt 250 m:i piiridesse. Tegelikult aga ei küüni suhtelised kõrgused üldse maksimumis üle 100 m:i ning keskmiselt kõiguvad nad 20—50 m:i vahel. Suhteliste kõrguste levimises valitseb teatud mõttes viirulisus loodest kaku. Madalamad suhtelised kõrgused esinevad alal, mis loodest Virtsjärve nurgast ulatab Vene piirini idas. Edelas küünib ta umbes Rannu-Kambja-Põlva-Petseri-Irboska jooneni, moodustades vähemaid lahesid ühele või teisele poole. Selle ala suhtelised kõrgused kõiguvad keskmiselt 10 m : i ümber ja ainult siin-seal tõusevad sügavatel ürgoru veerudel 20—25 m:ni. Seega on see ala ainult vähe lainjas. Teda iseloomustavad sügavad, peajasalikult radiaalsed ürglammorud, mille vahele kujunenud vähemaid osalt lamm — osalt sälkorge. Nii tekib siin tihe orustik, mis selle põhimoreenala liigestab üksikuiks vähemaiks või suuremaiks lavadeks. Nendele lavadele on paiguti kujunenud madalamad lamedamad servakuhjatiseid, mis neile ka lainelise ilme annavad. Sellega võiksime seda vöödet nimetada *Põlva-Räpina ürgorgude ja lavakõrgendikkude valdkonnaks*, mis idas pikkamööda laskub Peipsi kitsale tasasele rannikule.

Teine vööde ulatab Virtsjärvelt kuni riigi kagu nurgani ja piirdub edelas Pikasilla-Antsla-Vana-Roosa joonega. See on kõrgeim ala Eestis üldse ja koosneb peamiselt poolmunajaist kuppelkingest ning mägedest, mis asetonud paiguti suuremale ja lamedamaile kühmele ning künniseile. Viimased on omandanud lääne-ida või sellele läheneva suuna, esindades meile ilusamaid servakuhjatisi. Madalam ja tasasem pügal Võru ürgorundi näol jagab selle vööde

kaheks osaks — Otepää ja Haanja kõrgustikuks; neist on viimane kõrgem ja pinnavormilt rahutum. Kirjeldatud vöödet võiksime nimetada *Otepää-Haanja suurskuplite valdkonnaks*.

Edelasse läheb Otepää-Haanja suurskuplite valdkond üle *Sangaste-Karula suurskupli ja tasandikkude valdkonnaks*, mis vallutab Kagu-Eesti edela nurga ja iseloomustub harvade väikeste kalde-nurkadega kõrgendikkudega, nimelt külmade ja künnistega, mille vahele kiilunduvad laiemad tasased alad, eriti valdkonna lõunaosas.

Tihedas seoses pinnareljeefiga on veestik ja kultuurmaistute levimine, millel on elamute levimisele ja asulate vormile esikohaline tähtsus. Veelaha lõikab Kagu-Eestit kaares Rannust üle Elva-Otepää-Urvaste-Rõuge ja Pangivitsa Irboskani. Silmates jõestamise tihedust, võime jagada Kagu-Eesti vastavalt pinnavormidele kolmeks valdkonnaks. Kirde osa on tiheda jõestikuga, sest seda lõikavad mitu suuremat jõge, nagu Elva, Reola, Ahja, Vöhandu ja Piusa, ning hulk vähemaid jõgesid. Nende jõgede iseloomustavamaid tunnuseid on, et nad oma vooluteena kasutavad radiaalseid ürgorge ja et nad neis looklevad soiste ning turbaste kallaste vahel. — Keskosale mõlemal pool veelahet kuuluvad ainult jõgede ülemjooksud. Need aga moodustavad enamil juhuseil ainult ojasid või harvem väike-jõgesid. Nende ojade kõrval omavad siin maastikus kaugemalt suurema mõju järved, mis surutud kõrgendikkude-vahelistesse sulglohkudesse või mõnesse radiaalsesse ürgorgu, esinedes siin hajali või rühmiti. See on üldse Eesti järverikkaim ala. Edela nurgas valitsevad peamiselt väikejõed, kuid kaugelt hõredamini kui kirde osas ning nende voolutee on rajatud laiaadele orundeile või tasandikele.

Eelkirjeldatud vahekordadele vastavalt on levinud ka kultuurmaistud. Kõige laialdasemad on kultuurmaistud Kagu-Eesti kirde osas — lavakõrgendikkude ja ürgorgude valdkonnas. Nii on Kambja kihelkonnas põldu 49%, Põlvas 58%, Rāpinas 54% jne. Erand on ainult kõige kirdepoolsem nurk Võnnu kihelkonnast, kus kultuurmaistud kaovad vähemate aikudena suurtesse metsadesse ja soo-

desse. Põllud servavad siin kõige pealt ürgorge ja neile kallakuid alasid, kuna kaugemad alad on metsastunud. Niidud vallutavad aga peajasjalikult ürgorgude lamme.

Keskosas Otepää-Haanja kõrgustikul on põllustamise % juba vähem. Nii Otepää kihelkonnas 41%, Rõuge kihelkonnas 44%, kuna muu osa maapinnast on kattunud puisniitude või metsaga. Sealjuures märkame, et põllud on vallutanud kergemini haritavaid kõrgendikke ja nende laumaid nõlvu, kuna lohupõhjad on kas soostunud või niitude all. Samuti on metsaga kattunud kõrgemad ja järsemate nõlvadega kõrgendikud, kus põlluharimine raskem.

Veel vähem on põllupinna ulatus Kagu-Eesti edela osas. Harglas on põllupinda 40%, Karulas 35% ja Sangastes samuti. Selle vastu on siin rohkesti metsa ja ebaproduktiivset maad.

Eelpooltoodust järgneb iseenesest mõistetavalt ka erinev rahvastamise tihedus. Suurem on see lavakõrgendikkude ja ürgorgude valdkonnas, vähem edela osas ja vahepealne Otepää-Haanja kõrgustikul. Nii on näiteks Hargla ja Karula kihelkondade kesktihedus 14 in. 1:le km²:le, Põlvas ja Kambjas 26 in. ja Rõuges 22 in. ning Otepääs 22 in. 1:1 km²:l. Samuti ka Vastselinas. Suurem on rahvastamise tihedus ainult keskosa kagupoolsemas osas Setumaal, mis on üldiselt tihedamini asustatud alasid Eestis.

Kõrvu sellega on ka elamute tihedus erisugune. Kõige tihedam on elamustik lavakõrgendikkude alal. Nii Nõos ja Kambja kihelkonnas 45—50 elamuni 10 km²:l, Põlva kihelkonna üksikuis valdades veel enam, Kahri vallas 86 elamut 10 km², Võru vallas 81, Karilatsi vallas 77 jne. Otepää ja Haanja kõrgustikul on see tihedus juba vähem. Nii Otepää ja Rõngu kihelkonnas 25—40 elamuni 10 km²:l, üksikuis valdades lõunapool veel vähem, nagu Nursi vallas 28, Rogasi vallas 24 jne., ainult Kasaritsa vallas, mis osaliselt ulatub lavakõrgendikkude valdkonda, on 77 elamut 10 km²:l. Viimane fakt on piltlikuks tõenduseks sellele, kuivõrt tugevasti mõjub pinnareljeef asustamisele kaasa isegi meil, kus kõrgendikkude kalde-nurgad üldiselt ometi väikesed.

Veel vähem on elamuid Sangaste-Karula tasandikkude ja kühmade valdkonnas. Nii Vastse-Roosa vallas 14, Saru vallas 20, Laitsna vallas 21, Vana-Antsla vallas 22, Kaagjärve vallas 13, Karula vallas 20 elamut 16 km²:le jne. Üldiselt ei tõuse siin elamute tihedus üle 20 el. 10 km²:l.

See elamute erinev tihedus Kagu-Eesti eriosades on mõõduandvamaks teguriks ka külavormide kujunemise juure. On täiesti endastmõistetav, et maa-alad, mis hõredasti elamustatud, esitavad ka sellele vastavaid külavorme.

Kõige lihtsamaks asula vormiks võiksimetada üksikelamu, s. o. sarnase elamute rühmitusviisi, kus ei saa veel juttu olla külast kui seesugusest. Erakelamutena esinevad elamud siis, kui nende vahet on üks kilomeeter või enam maad. Tihedama asustamise juures kujunevad juba külad. Kagu-Eestis on erakelamud kohatatavad üldiselt igal pool, kuid tüübilised on nad aladele, mis on hõredamini asustatud ning, kus intensiivse maa kasutamise asemel valitseb veel ekstensiivne kasutus. Nende esinemise sagedus on seega vastuproportsionaalne rahvastamise ja elamustamise tihedusele. Meie kohtame neid põliste metsade ja suurte soode alal ja aladel, mis ei avalda küllalt suurt viljakust. Üksikute laikudena tungivad kultuurmaistud ja elamud metsade rüppe, või vallutavad vähemaid ja suuremaid soosaari, kesk laia vesist ala. Need alad on sagedasti tulnud hilisemal ajal kasutamisele ja erakelamud, ümbritsetud põldudest, tungivad neisse kui esimesed pioneerid, millele ainult aegade jooksul tuleb lisa. Liiklemisteedega on sarnased erakelamud õige lõdvalt seotud. Sagedasti hoidub ühendus suuremate teedega alal ainult väikeste läbi paksu metsa looklevate, või sois kõrgemaid kohti otsivate ratasteede kaudu, ning nii mõnestki erakelamust on soodsam ühendust välisilmaga otsida talvel, mil külm muutnud vabruse läbipääsetavaks.

Lähemal vaatlusel näeme, et erakelamu on kõige tüübilisemaks asula-

vormiks Sangaste-Karula suurkühmade ja tasandikkudele. Sel alal kõigub elamute kesktihedus 1—2 elamu vahel 1 km²:l. Peame me siinjuures silmas veel seda, et kohati esinevad erakelamud 2—3 elamu kaupa ja mõnes kohas elamuid ka enam on koondunud, siis on endastmõistetav, et suurema osa elamute vahe on üks või enam kilomeetreid ja nad esinevad erakelamutena. Selle valdkonna lõuna osa üksikud harvad kühmad ja künnised ei mahuta tegelikult ka enam kui kaks kolm talu, kuna riigi rajaäärsed tasandikud, mis pinna ja põhjavee vaevalise valgumise tõttu kalduvad soostumisele, on hoopis raskesti asustatavad. Tihedam vähe on asulastik selle valdkonna põhja osas ja paiguti ülemineku alal, kus seetõttu kohati esineb ka hajaküla.

Hajaküla on niisugune küla, kus üksikud elamud esinevad küll laiali-pillatult, kuid üksikute elamute kaugus ei ole suurem 0,5—1 km:st ning kõikide talude põllud on pidevalt üksteisega seotud. See külavorm on omane neile aladele, kus elamustamise tihedus on 5 elamu ümber ühele km²:le. Seega on hajaküla tekkimine tingitud kõige pealt asustamise tihedusest, mis pole küllalt suur veel. Ikka tihedamini ja üksteisele lähemale tungivad üksikute jõulisemate isikute ettevõttel kultuurmaistud laas- ja röövmaistute sisse, tekib lõpuks pidev põldude väli, mille keskel asuvad üksteisest eemal piiratud õuedega elamud. Nii muutuvad asustamisega erakelamud hajaküladeks. Asumine hajaküladena, s. o. niiviisi, et taluelamut piirab oma krunt ja õue ei puutu kokku teiste õuedega, pakub mitmeid tulunduslikke paremusi, sest niiviisi on maisitud hea kättesaadavuse tõttu paremini kasutatavad ja nendele minek ei olene mitte naabreist, ega sünni ka naabrite silma all. Sellepärast on hajaküla levinud ka üle terve Eesti ja vastab kõige paremini iseseisvust armastavale talupoja iseloomule.

(järgneb)

Tervishoiu õpetamise korraldus meie koolides ja kooliarsti ülesanded sealjuures.

(I-sel üleriiklikul kooliarstidepäeval, 28. ja 29. nov. 1925. peetud referaat).

Dr. K. O.

Mõte, jagada tervishoidlikke teadmisi laialdastele rahvakihtidele juba koolieas ja avaliku kooli kaudu, pole just uuema aja leidus. Seda nõudsid nn. „valgustusajajärgu“ tegelased juba 18-dal aastasajal.

Sama aja peale langeb ka esimeste tervishoidliku sisuga õppe- ja koolikäsi-raamatute ilmumine.

Uuemal ajal tehti kõige enne Põhja-Ameerika Ühisriikide koolides inimese anatoomia, füsioloogia ja tervishoid sundlikeks õppeaineiks. Juba 1895-dal aastal oli 28-sas osariigis maksimasarnane seadus.

Vähehaaval järgnesid P.-Ameerika eeskujule ka Lääne-Euroopa riigid. Ja praegusel ajal, seda võib julgesti ütelda, ei leidu küll ühtegi kultuurmaad, mille koolides ei jagata lastele ühel ehk teisel kujul tervishoidlikke teadmisi.

Peab tunnistama, et ka meie kodumaa sammub sel alal vahvalt ühes rinnas vanade põliste kultuurriikidega.

Lehitsedes algkooli õppekava, leiame, et meie õpilasele juba esimesel kooliaastal jagatakse lihtsamaid, igapäevases elus hädatarvilisi teadmisi.

Koduloo I-se õppeaasta kava käsitleb puhtuse tarvidust, selgitab tervise ja haiguse mõistet, kõneleb hammaste ravitsemisest ja koguni sügelistest.

II-sel õppeaastal jätkatakse tööd jällegi koduloo tundides. Nüüd kõneldakse juba külgehakkavatest haigustest, toitmise ja üldse tervise eest hoolitsemisest.

III-da aastaga lõpevad koduloo tunnid. Kuid IV-das kl. figureerib juba loodusloo kavas „lühike kirjeldus inimese kehaehitusest ja kehatgevusest“. Samas klassis selgitatakse ka hingamise tervishoidu.

V kl. kavas ei leia meie aga anatoomia, füsioloogia ega ka tervishoiu alalt kahjuks mitte midagi.

Kuid VI-da kl. õppekava on rikkam. Siin võetakse läbi „inimese kehaehitus

ja -talitused“ üksikute orgaanide kaupa ühes tervishoidlikkude märkustega sinna juure. Koguni „kodumaa arstirohutaimeid ja nende kasutamine“, samuti ka „arenemisõpetus“ leiavad siin käsitust.

Seda viimast selgitatakse võrdleva anatoomia, zoogeograafia ja paleontoloogia abil, nagu määrab loodusloo kavale juurelisatud seletuskiri.

Nii lühidalt kõik, mis meie rahvakoolide kavas leidub tervishoidlikkude teadmiste kohta. Et algkoolidega lõpetada, siis lubage, et kohe teen paar arvustavat märkust ja ühtlasi lühidalt ära tähendan need sihtjooned, kuidas umbes sooviksin edaspidi näha seal tervishoiu õpetamist.

I, II ja III-da õppeaasta jooksul võiks tervishoidlikke teadmisi lastele endiselt jagada koduloo tundides. Ainult ehk veidi suuremal määral tuleks aega raisata nende küsimuste selgitamisele, kui seda seni harilikult tehakse (selle põhjuseks sagedasti õpetajate enda teadmatus). Ka võiks siin läbivõetavaid küsimusi korraldada süstemaatilisemalt. IV-da kl. loodusloo kavasse võiks edasi jääda, nagu on „lühike kirjeldus inimese kehaehitusest ja -tegevusest“.

Ka V-da kl. kavasse, kus praegu üldse ei käsitata tervishoidlikke küsimusi, tuleks need ilmtingimata sisse võtta ühel ehk teisel kujul.

Mis puutub VI-da kl. kava, siis võiks siit välja jääda „kodumaa arstirohtude tundmine ja kasutamine“, sest nende teadmiste kasu õpilaste tegelikus elus on alles väga küsitav.

Samuti tuleks välja jätta ka „arenemisõpetus“, sest kaugeltki kõik algkooli õpilased ei ole niivõrt küpsed, et suudaksid läbi seedida kõiki neid paleontoloogia, võrdleva anatoomia ja zoogeograafiaga võrrestitatud andmeid. Nende väljajätetute asemele aga tuleksid paigutada uued, kodanikule igapäevases elus rohkem tarvilised ained.

Ka nimelt võiks VI-da kl. I-se semestri jooksul veel kord tublisti läbi

võtta „inimese anatoomia ja füsioloogia“ (tublisti muidugi selles mõttes, et see annaks õpilasele võimaluse hästi aru saada järgnevast tervishoiu õpetusest). Viimase klassi teise pooleaasta kavasse peab aga ilmuma ilmtingimata iseseisva õppeainena „tervishoid“.

Peale muu tuleks siin selgitada õpilastele lihtsamaid mõisteid „esimesest abist.“ Tütarlastele lisaks lühike kursus „rinnalaste eest hoolitsemises“ ja võimalikult ka „toitmise tervishoid“.

Just „esimese abi“ teadmiste levitamine on tähtis, sest et meil isegi intelligentsete inimeste hulgas valitseb sagedasti sel alal veel päris kohutav teadmatumus, kõnelemata lihtinimestest.

Nüüd kergib küsimus: kas ka mitte suguelu selgitavaid peatükke ei tuleks võtta rahvakooli viimase klassi ja viimase pooleaasta kavasse?

See on raske keerdulesanne, mis on küllalt vaielusi esile kutsunud vastavas eriajakirjanduses.

Õigusega ütlevad mõtte poolehoidjad, et kui meie asja koolis ei käsita, siis kuulevad paljud lapsed seda siiski, ning palju inetumalt, moonutatul kujul. Ammutavad omi teadmisi, nõnda ütelda, sopesest allikast.

Aga õigus on ka vastaspoolel, et sellega, kui küsimust avalikult, klassis käsitatakse, pannakse vägisi mõtted mõlkuma ka nende laste peas, kes enne olid ses suhtes täitsa naiivid ja teadmatud. Muidugi, ka see on lubamata.

Kuidas lahendada küsimus nii, et see ühele kasuks ja teistele kahjuks ei tuleks? Kõige loomulikult selgitaja siin on muidugi kodu, vanemad, eriti ema. Et aga meie keskmise rahvakooli õpilase ema seda harilikult teha ei oska ega püüagi, siis peab ajutiselt, seni kuni on kasvanud uus emadepõlv, kes seisab oma suure kutse kõrgusel, siiski appi tulema kool. Kuid arvan, et avalik tund algkooliealistele lastele ei ole sünnis seletuseandmise paik ega aeg.

Kas ei saaks aga asja nii lahendada, et näit. õpetaja-kasvataja parajal silmapilgul iga lapsega eraldi neljasilma all usaldavalt, seltsimehelikult või õelikult kõneleb ja küsimust selgitab just nii palju, kui arvab seda käesoleval silma-

pilgul tarvis minevat, vastavalt lapse isiklikele kalduvustele.

Nii siis — algkoolide kavad tuleksid võtta revideerimisele peale muu, ka tervishoidlikkude ainete suhtes.

Loomulik, et isikute hulgas, kes seda ülesannet teostavad, peaks leiduma vähemalt üks pedagoogilise vilumusega arst.

Nüüd tekib küsimus: kes peab siis üldse selle viimase semestri jooksul tervishoiu õpetama?

Arvan, siin ei saa üldse kahte seisukohta olla: see on algkooli õpetaja, kel peab olema niivõrt hea ettevalmistus anatoomias, füsioloogias ja tervishoisus, et ta võib neid lastele õpetada. Kooliarstilt seda nõuda on täitsa üleliigne ja tegelikult peaaegu võimata läbi viia.

Ka välismaadel leiame igalpool sarnase korralduse ja ei ole vähemalt minule teada ühtegi maad, kus algkoolides oleksid arstid tervishoiu õpetajaina. Küll aga on tarvilik, et kooliarst oma visitatsioonide ajal teeks klassis tervishoidlikult selgitavaid märkusi ühe või teise akuutse küsimuse kohta. Tegelikult ongi see nii vist välja kujunenud. Ka mujal, L.-Euroopa maades on see tööviis tarvitusel ja ollakse temaga üldiselt rahul.

Kuuldavasti kavatseb haridusministeerium juba lähemas tulevikus avada algkoolide juure täiendusklassid. Ka nende tarvis tuleb välja töötada tervishoiu õpetuse kavad ja võrdlemisi laiemates piirides, kui algkoolis.

Eriti tuleks siin rõhutada isiklist ning kutsetervishoidu. Tütarlastele laiemas ulatuses rinnalaste hoidu, haigete ravitsemise algmõisteid ja elumaja ning toitmise hügieeni.

Täiendusklassides poleks liigne, kui nende lõpetajaile, kes siit otsekohe tegeleliku ellu astuvad, selgitatakse ka suguhaigusi. Et täiendusklasside tervishoiu kavade kokkuseadmisest kutsutakse osa võtma ka kooliarstid, on arusaadav ning endastmõistetav.

Mis puutub nüüd meie keskkoolide tervishoiu õppekavasse, siis on praegu, maksivad kavad küllalt suured. Piirid on nii laialdased, et võimaldavad küsimuse igakülgselt selgitamist. Oleneb ainult klassi arenemisastmest, palju ta suudab

vastu võtta ja õpetajast, kuidas ta oskab ainet käsitada ning edasi anda.

Küll on meie keskkooli tervishoiu õppekavas siiski üks puudus: seal on nim. kõik paisatud tublisti segamini ja näib, et oleks vaja ta läbi vaadata just süstematiseerimise mõttes. Ja võib olla, sealjuures saaks ehk täiendada mõnda osa, mõnda ehk koguni kärpida, et ei tuleks asjata ülekoormatust.

Seda tööd aga peaksid tegema just pedagoogilise vilumusega arstid. Loomulik, et tervishoiu kavad keskkoolis peaksid olema niivõrt painduvad, et neid saaks tarvitada niihästi poeg- kui tütarlaste koolides vastavalt mõlemate sugupoolte huvidele. Kui aga tulevikus kujuneb välja uus, tütarlastele eriline keskkooli tüüp, kuhu poole me nähtavasti tüürime ja mis ka kõigiti soovivat, siis muidugi tulevad võtta ka tervishoiu kavad nende jaoks uuesti revideerimisele.

Kes peab keskkoolis õpetama tervishoidu? Kõige pealt — poeglaste koolides meesõpetaja, tütarlaste koolides aga naisõpetaja. Just eriti tütarlaste koolidele toonitan naisõpetaja vajadust. Sest tervishoiu tunnis tekib vanematel tütarlastel palju küsimusi, mõned nendest õige intiimsed laadi, mille selgitamine tähtis, kuid mida nad ometi iialgi ei julge esitada meesõpetajale.

Mis puutub keskkooli tervishoiu õpetajasse eelhariduse suhtes, siis arvan, et nüüd, kus meie keskkooli õpetaja üldiselt on just sel alal võrdlemisi väga puudulikult ette valmistatud, see peaks olema arstlise erihariduse saanud isik. Vast oleks kõige sündsam ja otstarbekohasem, kui igas keskkoolis oleksid tervishoiu tunnid oma kooliarsti käes. (Oletades muidugi, et igal poeglaste koolil on mees- ja tütarlaste koolil — naisarst).

Kuid teiselt poolt — teha tervishoiu õpetamine kooliarstidele ilmtingimata sunduslikuks (ehkki eritasu eest) ei ole praegu vastuvõetav. Juba sellepärast mitte, et paljud nüüd ametisolejatest kooliarstidest seda lihtsalt teha ei tahaks ega oskaks. Ja usun koguni, et on juhtumisi, kus vilunud õpetaja-loodus-teadlane saavutab sel alal paremaid

tagajärgi, kui pedagoogilise oskusega arst.

Vaatame, kuidas on asi korraldatud teistes maades, kus sel alal pikemaajalised kogemused kui meil.

Saksamaa keskkoolides on tervishoiu õpetamine osalt arstide, osalt pedagoogide käes.

Taanis teevad seda õpetajad. Prantsusmaal samuti loodusteaduse õpetaja. Austrias kah õpetaja. Ungaris aga — kooliarstid. Bulgaarias on sunduslikult kooliarsti käes. Ja Jaapanis õpetavad ka kooliarstid.

Nagu näeme, on välismaadel tervishoiu õpetamine niihästi õpetajate kui ka arstide hooleks usaldatud.

Arvestades siiski asjaolu, et suurem osa meie õpetajaist on tervishoius saanud ise viletsa eelhariduse, tuleks need tunnid koondada siiski arstide, ja just vastava erihariduse saanud arstide kätte.

Kui aga leidub tubli pedagoog, kes sel alal kodus ja võib tagajärjekalt ainet käsitada, siis ei tohiks meil olla aga mingisugust põhjust teha temale seks takistusi.

Tähtis on igatahes, et õpilastele süstemaatiliselt, alates esimesest kooliaastast kuni viimaseeni, jagatakse tervishoidlike õpetusi. Sünniks see ainult möödaminnes, ühe-kahe aasta jooksul, siis oleks ka mõju vähene, ruttu-mööduv.

On vaja, et tervishoiu algmõistet talle imbuksid verre ja seks peab neid ikka ja ikka jälle meele tuletama. Loomulik, et sealjuures õpetusviis muutub ühes õpilase arenemisega.

Kõigest eelpool kõneldust järgneb paratamatult, et meil on vaja ja hädasti vaja õpetajaid, kes oleksid paremini ette valmistatud tervishoius. Hädasti vajab neid kõigepealt algkool, aga ka keskkool kannatab esiotsa sama puuduse all.

Et meie õpetajail puuduvad sagedasti isegi kõige primitiivsemad teadmised tervishoiust, võib tõendada kas või see asjaolu, et olen näinud sarnaseid, kes oma õpilastele on teinud joodi tinktuuri kompressse. See sündis Tallinnas ja mitte kusagil metsanurgas. Et lugu parandada, tuleks ilmtingimata ja viibimata võtta revideerimisele kõikide õpetajate ettevalmistus-äsuuste

tervishoiu õppekavad. Ja seda tööd peaks tegema komisjon, kuhu kuuluvad peaaesjalikult pedagoogilise vilumusega arstid.

Edasi — on tungiv vajadus, et kõigis õpetajate ettevalmistusasutustes niihästi üld- kui ka koolitervishoiu õpetajaiks oleksid arstid, kel suur pedagoogiline vilumus ja võimalikult vastav eriharidus. Sarnane korraldus on läbi viidud ka peaaegu kõigis kultuurriikides.

Lõpuks tuleb nõuda, et iga õpetaja-ameti kandidaat, olgu see tulevane alg-, kesk- või kutsekooli õpetaja, peab sooritama eksami peale teiste ainete ka üldning koolitervishoius. Niisugune nõudmine on juba seaduseks tehtud paljudes Lääne-Euroopa riikides.

Neile õpetajaile aga, kes juba ametis, tuleb korraldada erilisi, lühikeseajalisi tervishoiu-kursusi. Lõpuks, et kanda tervishoidlikke teadmisi veelgi laiematesse hulkadesse, tuleksid võtta ka kõikide kutsekoolide, edasiharimiskursuste, rahvaülikoolide ja isegi leeriõpetuse kavasse lühema- või pike- maajalised tervishoidliku sisuga loengud.

Igatahes on tähtis nõue sealjuures, et tervishoiu õpetus oleks eluline ja painduks eluvajaduste järele.

Kui tulevikus ilmuvad uued tingimused, siis jällegi muudame kavad — vastavalt uutele elunõuetele. Sest see on õpetus, mis ei tohi ialgi tarduda, vaid ikka peab ühes sammuma tukuva, värske elu ja selle vajadustega.

Mõtteid ja märkusi „Algkooli matemaatika õppekava projekti“ puhul.

J. U.

Eesti kooli ülesehitamise algpäevil 1921 a. haridusministeeriumi poolt maksuma pandud algkooli õppe- ja tunnikavad, kui kõrgete aadete, suure vaimustuse ja energia hiigla pingutuste ajajärgu loomine, on nähtavasti oma aja ära elanud. Sellele arusaamisele on enam-vähem jõudnud koolitegelaste enamus kui ka ministeerium, kelle juht alles mõni aeg tagasi ajakirjanikke haridustööst ja koolioludest informeerides ära märkis õppekavade revideerimise vajaduse.

Ei või olla loodetavasti kahte arvamist elutarvetele vastavalt läbitöötatud õppekavade vajalikkusest, — puuduvad ju meil omapärase kooli alal pikemaajalise töö kogemused, traditsioonid; võis tähele panna lahkarvimisi isegi algkooli sihi ja ülesannete määramisel; puudus meetodiline kirjandus ehk oli kättesaamatu enamusele.

Õppekavade tähtsust koolitöös rõhutada juba see tähelepanu ja huvi, millise osalised nad on olnud üld- ja aineõpetajate kongressidel ja õpetajate omavahelistel koosolekutel.

Maksvate õppekavade revideerimise ja arvustamise tagajärjel on moodustatud

üksikutel aineõpetajate kongressidel asjatundjate komisjonid, kes on asunud uute kavade väljatöötamisele vastavas aines.

Neljandal üleriiklikul matemaatika-, füüsika- ja kosmograafiaõpetajate kongressil moodustatud komisjon MÖK on lõpetanud õpetajaskonna tänu ja tähelepanu vääriava töö „Algkooli matemaatika õppekava projekti“ ja juba möödunud aastal teinud kõigile kättesaadavaks avaldamisega trükis. Ehk küll projekti ilmumisest möödunud ligikaudu aasta, ei ole selle kohta silma paistnud ühtegi mõtteavaldust ega märkust, kui mitte arvestada 1925 a. „Kasvatuse“ Nr. 5 ja mõni aeg hiljem „Päevalehes“ ilmunud märkusi, mis teatasid projekti ilmumisest ja seda soovitasid õpetajaskonnale tutvumiseks. Nüüd oleks aga viimane aeg sõnavõtmiseks avaldatud töö kohta, sest Õp. Liidu käesoleva aasta tegevuskavas on ette nähtud matemaatikaõpetajate viies kongress, kes ütleks oma lõppsõna. Arvatavasti näeks ka MÖK heameelega oma töö hindamist ja arvustamist, sest meil on tegemist ju ikkagi alles projektiga, mille kohta arvamised

ja arusaamised võivad olla aga väga mitmesugused, ja need on tarvis esile tuua veel kongressi eel.

Ma ei pea ennast kaugeltki asjatundjaks selle väärtusliku töö hindamisel, kuid julgen siiski esile tuua mõningaid arvamisi ja märkusi, mis tekkinud kavaga tutvumisel, et need leiaksid enne kongressi sõelumisi ja selgitusi kogunud ja vilunud õpetajailt.

Tutvumisel projektiga paistab eriti silma, kui suure asjatundlikkuse ja järjekindlusega on sündinud kavade kokkuseadmine, mida tõendavad „Üldised juhtmõtted“ projekti algul, kus loeteldud projekti kokkuseadajate poolt töö aluseks võetud põhimõtted ja lähtekohad, siis „Õppesihht“ iga õppeaasta kava eel ja „Seletuskiri matemaatika õppekava juure“, samuti ka projektis leiduv „Eriline osa“, millistega tutvumine väärtuslik ja vajalik neis leiduvate meetodiliste märkuste, võtete ja juhtnõrde tõttu.

Et projekt kõigile asjast huvitatuile kättesaadav, siis ei ole vajadust selle tsiteerimiseks, piirdun vaid mõningate üksikute projektis leiduvate oluliste põhimõtete toomisega: 1) Matemaatika õpetamine algkoolis ei tohi endale seada algkooli üld-eesmärgist kõrgemale ulatuvaid või temast erinevaid sihte. 2) Tuleb matemaatika õppekavast välja jätta küsimused, millel pole rakendust igapäevases elus. 3) Matemaatika kursuse palad vastaku igal astmel õpilase vanadusele, tema arenemisjärgule ja tajumising ning taipamisvõimele. Tuleb matemaatika õppekavast välja jätta kõik küsimused, mille käsitlemine nõuab arenenud abstraktsiooni. 4) Matemaatika õppekava vajab erilist põhjalikkust ja aeganõudvat läbitöötamist. Sellepärast tuleb kindlasti hoiduda kava ülekoormamisest. Kavas leidku kehastamist minimaalsed nõuded.

Neile põhimõtetele tugevad ka minu märkused.

Nagu selgub üldistest juhtmõtetest kui ka seletuskirjast, tõotab kava olla minimaalne, missugust seisukohta tuleb igatahes täiesti pooldada. Tuleb ära märkida, et uudisena on kavas õppesihhi määramine iga õppeaasta (klassi) kohta eriti, mille loomuliku järeldusena tundub kava sisu.

Mis nüüd puutub otse kavasse, siis on see võrreldes maksvate kavadega vabanenud eluvõõrast ja asjatust materjalist, samuti ka meetodilist iseloomu kandvatest märkustest; kavad on kaotanud küll kvantitatiivselt, kuid seda enam võidab aine kvalitatiivelt. Ja just seepärast võib tunnistada kava üldjoontes vastuvõetavaks ja teda täiel määral toetada, eriti kahe esimese õppeaasta ulatuses.

Kui kolmanda õppeaasta kava juure asudes meele tuletame, et juba esimesel õppeaastal tehakse algust joonistamise, käsitöö ja koduloo õpetamisega, siis jääb küll küsitavaks, kuivõrt on omal kohal just matemaatika kolmanda aasta kavas sissejuhatamine geomeetrisse vaatlemisesse“ ja selleks määratud geomeetriselised palad, välja arvatud mõõtmised (pind, ruumala ja sirglõik), ja kas ei ole selle materjali siia paigutamine kantslik, kuna see vaatlemine ühes praktiliste võtete ja töödega oleks enam omal kohal joonistamise, käsitöö ja koduloo kavas, seda enam, et nende ainete peale määratud tundide arv ei ole sugugi väike. Samuti ei ole ka niisugune vaatlemine kõigesobivamalt seotav aritmeetika kursusega, seda enam aga käsitöö ja joonistamisega, kus see osalt juba varemgi osutus mõõdapääsematuks, nagu selle peale on juhitud tähelepanu ka projekti „Erilises osas“ lhk. 28.

Niisugust materjali ümberpaigutamist tuleks silmas pidada üksikute ainete kavade ühtlustamisel. Sama õppeaasta aritmeetika kava lõpplause „Osa leidmine tervest ja terve leidmine osa järele“ otstarve kavas ei ole ka küllalt selge. Kas ei tuleta see meele teatud ülesannete tüüpi, mis ei paku midagi erinevat, kuna need küsimused on lahendatavad ju jagamise ja korrutamise abil ja siin ei ole mõeldav mingi erinev rakendusviis, arutamisskeem või algoritm. Kuna see lause kõlab kolmanda õppeaasta kavas teatud määral dissonansina, võiks see kavast kõrvaldamise puhul leida rõhutamise tarvilisel korral seletuskirjas. Samal õppeaastal võiks arvustusüsteemi mõiste laiendamine raskusteta ulatuda ka sajatuhandelistele peale, kuid, et kava minimaalne, ei ole see oluline.

Neljanda õppeaasta kavas tundub asjatuna murdude avaldamine samanimelistes osades ja samuti nende liitmine ja lahutamine. Sellest klassist elluminejatele ei paku see midagi olulist, kuna aga teistele see võimalus avaneb viiendas klassis. Ka üksikute õppevahendite (abinõude) märkimine kavas, nagu sirkel, mall (IV kl.) ei ole arvatavasti vajalik, kuna lause „ja teised nurga mõõtmise riistad“, ei ole isegi küllaldaselt ehk selge.

Üldiselt aga ei jäta viienda klassi kava midagi soovida.

Et algebra käsitlemine nõuab arenenud abstraktsiooni, on rõõmustavalt see matemaatika kava osa võrreldes maksvatega eriti kärbitud, mida heameelega siin alla kriipsutan; loodan, et see seisukoht pääseb maksvusele ka kavade kinnitamisel, sest algkooli 12—14 a. vanuse õpilase abstraherimisvõimele ei ole see jõukohane ja oleks patustamine nende vastu. Ma pooldan tähe tarvitamist arvu tähisena, kuivõrt see tarvilik algkooli aritmeetika ja geomeetria käsitlemisel matemaatika sümbolikas, kuid jätaksin välja tähtvaldused ja nende numbrilised väärtused, millel pole rakendust igapäevases elus, mille arendav väärtus pealegi ka väga küsitav.

Arvude ruutimine ja kuupimine, samuti ka vähemalt ruutjuure määramine katsumise teel on möödapääsematud juba neljandal õppeaastal pinna ja ruumi arvutamisel ja ei sünnita erilist raskust nende nimetamine ka õige nimega. Kuidas mõista seda VI klassis? Samuti ei saa mina oma kogemuste järele sellel vanuse- ja arenemisastmel jõukohaseks pidada: „Kalde suuruse mõõtmine. Tasapindade vastastikune kalle. Maapinna loodimine.“ Minimaalkavasse ei tohiks neid küll sisse võtta.

Nii palju kava kohta.

Nagu juba tähendasin, on projekt õige põhjalik ja pakub oma eriosadega häid ja väärtuslikke näpunäiteid, kuid täiesti puudutamata on jäänud tundide arv (nii hästi üldkokkuvõttes kui ka üksikute klasside kohta. Võib olla, asus MÕK seisukohal, et tuleb kindlaks määrata aine vajalik ulatus ja sellest selguks aeg, milline võidakse määrata ehk kavade lõpulikul kokkuseadmisel. Siis

võib aga tulla ilmsiks asjaolu, et aine ulatus leiab vastuvõtu, kuna aga selle käsitamiseks määratud aeg võib olla kasin, mille tõttu kava käsitlemine isegi minimaalses ulatuses ei suudaks anda küllalt rahuldavaid tagajärgi. Võib ka oletada, et MÕK on võtnud aluseks senise tundide arvu, kuid kahtluste ja arusaamatuste eemaldamiseks oleks võinud see ikkagi aset leida projektis. Ka kavade hindamisel tuleks arvestada aine käsitamisele määratud aega. Võtsin aluseks senise tundide arvu.

Väärtuslikum osa projektist on kahtlemata „Seletuskiri matemaatika õppekava juure“, mille läbitöötamine on sündinud ka erilise asjatundlikkusega.

Olgu siin märgitud mõned nõuded, mis eriti rõhutatud seletuskirjas, kuid mille teostamine minimaalkava seisukohalt küsitav, ja mis vaevalt mahuvad selle raamidesse, tundudes liialdustena. Need oleksid: 1. Ruumiliste korrapäraste objektide õieti kujutamine joonisel (lhk. 14. p. 2d).

2. Kõrguste vahe määramine loodimise teel; tee ja mäenõlva kalde määramine; juurepääsmatu asja koha määramine (lhk. 18 p. 14).

3. Kaalude, vihtide ja vesiloe valmistamine õpilaste eneste poolt. (lhk. 18 p. 15).

4. Geomeetriliste objektide seadusepärane joonistamine. (lhk. 19 p. 16).

Õpilased 12—14 a. vanuses ei suuda seda kõike omandada tagajärjekalt, ehk siis tuleb selleks pühendada liiga palju aega ja 75% õpilasi unustavad selle kohe, sest „matemaatiliste mõistete sisu taibatakse ainuüksi pikema harjumise järele; nende sügavama mõistmise eelduseks on korduv nende juure „tagasi-pöördumine“ ja „üleliigse kiirusega saadud teadmised on harilikult pealiskaudsed ja samal viisil omandatud oskused püsimatud“ (Seletuskiri lhk. 17 pp. 9 ja 11).

Tuleb pühendada vähem tähelepanu aine ulatusele, kuid seda rohkem selle sügavusele.

Kokkuvõte: 1) Aritmeetika kava üldjoontes, väljaarvatud mõnigad vähemad ümberpaigutused, täiesti vastuvõetav. 2) VI kl. kava võiks täiendada igapäevases

elus tarvilise lihtsama arvepidamise (aranded, eelarved, sissetulekud ja väljaminekud) ja arvete kirjutamise oskuse omandamisega, mida ära määrata võiks lähemalt seletuskirjas. 3) VI kl. kavast välja jätta algebralised palad; tähe tarvitamist piirata tundmata arvu ja sümbolide märkimisega. 4) Geomeetria, kui matemaatika osa, maha arvatud va-

remalt märgitud vähene osa, leidku käsitlemist ainult IV kl. alates.

Olen enese arvates puudutanud kõiki tarvilisemaid muudatusi, samuti olen esile toonud need vähesed sooviavaldused, mis tekkinud projektiga tutvumisel. Ei oleks huvitusetu ära kuulata tege-likkude vilunud matemaatikaõpetajate arvamisi.

Vali kohtumõistja *).

M. Jakobson.

1924. a. „Kasvatuse“ 12. numbris võtab sõna hra E. Pezold uute keelte õppeviisi ja sihi selgituseks. Vilunud keeleõpetaja kirjutus väärib didaktilis-meetodiliselt küljelt tähelepanu, samuti ka tema kaalutlused grammatika ja tõlgete käsitamise suhtes uute keelte õpetamisel. Võib ainult rõõmu tunda, kui tema-taolised koolimehed Sarmaatia lagendikul tulles pühendavad end meie eesti koolitööle. Kuid lubatagu mulle kindlasti vastu vaielda sellele, mis hra E. Pezold pajatab oma kirjutuse kolmandas punktis („On's algastme uute keelte õpetajad nõutud kõrgusel ja saavutavad nad rahuldavaid tagajärgi?“).

Ikka see vana tüütav laul: algastme õpetajad on halvad, nende kasvandikud nõrgad. Nõnda põrutab keskkooli õpetaja oma kõrgelt kohtuniku järjelt alla algkooli õpetajate, nagu alamate olevuste peale. Ja mis ütleb ülikool keskkooli aadressil? Ka sealt kuulduv nurinat vististi mitte ainult üldhariduslikkudes ainetes, vaid ka keelte suhtes. Kaebelaulud, nii siin kui seal, ainult algkooli õpetajad ei või kellegi peale kaebust tõsta. Muidugi vaikib sellest hra P. targu: kõige kurja juur asub ju ainult algkoolis, seega siis seal, kus hra P. mitte ei õpeta. Astugu ta ometi kordki kõrgelt Olümpilt alla meie juure, et silmitseda asjaolusid, mida ta ei suuda enesele ilmselt ette kujutada. Hra P. peaks enesele ette kujutada võima, et algkoolides, eriti maal, otse võimatu on

põhimõtet läbi viia, võõrkeeli õpetagu ainult seks spetsialiseerunud õpetajad, kuna algastme õpetajad peavad õpetama ju õieti kõiki õppeaineid, sageli veel mitme klassiga ja mitmes aines ühel ja samal ajal, kuna õppejõudude arv ei võimalda tunnikava teisiti teostada. Ja rändõpetajad-keeleteadlased, kes käiksid ühest koolist teise valda tunde andmas, ei ole meie oludes ometi mõeldavad. Kui maakoolidel — ka suuremal hulgal linnakoolidel — puuduvad isegi hädatarvilikumad õppevahendid, siis on loomulik, et õpetaja ei suuda soovitavaid tagajärgi saavutada, kuigi ta oleks tarviliselt ette valmistatud ja anduks ihuhingega kutsele. Hra P. peaks arvestama seda, et küllalt õpilasi satub maakoolidest tulles otsekohe keskkooli.

Ethra P. end esindab „Gläser ja Pezoldi“ õpperaamatu kaasautorina, siis mõni sõna ka selle kohta. See raamat valdas omal ajal vene koolid ja raamatuturu, sest tema autorite kuulsust tundis ju iga saksa keele õpetaja: esimene — Peterburi *Katariina keskkooli* direktor ja teine — Jaroslavi *kadetikorpus*e ülemõpetaja! Raamatu iga-aastased uued trükid tõid niipalju tulu, et esimene autor võis Lõuna-Venemaal mureta elupõlve pidada. Nende õpperaamat sai moeasjaks. Kas otstarbekohasuse poolest? Vististi mitte. Raamatu esimene jagu on nähtavasti määratud *algastmele*, s. o. *esimeseks* õppeaastaks õpilastele, kes saksa keelt kui *võõrast* keelt hakkavad õppima! Eeldame: kogenud õpetaja ei tarvita esimesel 3—4 nädalal ei õpperaamatut ega vihku, sest keeleharjutused sünnivad suusõnal. Aegamööda kasvab õpilaste sõna-

*) Töö on pidanud kauemat aega järjekorda ootama — ruumi puudusel, mille tõttu ka tuli teda tubliski kärpida. Toimetus.

tagavara. Teatav passiivne sõnatagavara muutub aktiivseks, nõnda et õpilase kõrv on teinud neid sõnu talle ka suupäraseks. Aga lase teda lugeda neidsamu sõnu raamatust, siis on kimbatus käes: nähtavad *tähed* ei vasta häälikuile, näiteks „Stuhl“ (nim. õpper. § 1). Heakene küll, õpetaja päästab õpilase segadusest foneetika kaudu klassitahvil, aga eesti lapsele jääb pikendus — h niisuguseil juhtumusil veel kauaks ajaks erandiks. Mitmed põhjused õigustavad „Stuhl“ esinemist § 1 (meessugu, asi õpilase ümb-rusest, hääldus õpetaja suu läbi jne.), kuid autorid ei hooli teistest raskustest, vaid jätavad nad (lugemises ja kirjutamises) bonnade hoolde — pärast tunde! R. Tettenborn leiab P. Ney j. t. raamatu § 1-sest, kus 20 sõna leidub, tervelt *üks-teistkümmend* keelelist raskendust, millised õpetaja peab kõrvaldama ühe tunni jooksul, sest iga § on ju määratud *ühe* õppetunni jaoks. „Gläser ja Pezoldi“ õpperaamat algab samade raskete sõnadega. Kujutab hra P. edasijõudmist niisuguses tempos ette, siis võiks järeldada, et kogu raamatu I. anne ka ühel aastal läbi võetakse ja kõik tema pensum kindlasti omandatakse. Kuid see käib üle võimaluse piiride. Või on hra P. teinud sellekohaseid katseid meie oludes? Kui mitte, siis ärgu tulgu ta ka süüdistustega algastme õpetajate arvel. Küll avaldaksid saksa keele õpetajad hra Pezoldile tänu, kui ta vaevaks võtaks

ühegi saksa keele proovitunni *algastme* õpilastele anda, *kes seda keelt veel sugugi ei oska*: nende oleks tund *esimene* sel alal. Ei oleks asjasthuvitatuid vähe, kes teda kuulama ruttaksid. Osutub proovitud tehniliselt läbiviimatuks, siis paluksin hra P., vahest avaldaks ta vähemalt ühe niisuguse proovitunni kava ühes täpselt vormuleeritud küsimustega õpetajalt ja oodatavate vastustega õpilastelt. Nii esimeses kui ka teises küsimuses ei keelduks nende ridade kirjutaja vastava üleskutse peale esinemast.

Kokku võttes kutsub hra Pezoldi referaadi 3. punkt esile järgmised väited:

1. Eesti *algkoolidesse* saabusid uued keeled liig äkki.

2. Meil puuduvad veel praegugi eri-õppeasutused keelte õpetajate ettevalmistuseks algastmel. Mõnekuulised keelekursused edendavad küll keele *oskust*, aga kaugeltki mitte küllaldaselt tema tegelikku meetodilist *õpetamist*.

3. *Algkoolides*, iseäranis maal asu-vates, on võimatu ametisse panna elukutselisi keeleteadlasi. Sellepärast osutub hra P. väide algastme õpetajate suhtes põhjendamatuks, kuigi etteheidet ei saa pidada pahatahtlikuks.

4. Rooma viivad mitmed teed.

Kõige parem meetod on kogemus, ütleb ka Leo Tolstoi.

5. Ootame proovitud *algastmel* hra Pezoldilt.

Q. Horatius Flaccuse „Valitud oodid“.

Toimetanud Elmar Kikas.

Koolidele ja iseõppijatele. I vihik: 15 oodi, sissejuhatus, tekst, sõnastik ja seletused. K.-Ü. „Loodus“, Tartus 1926. Hind 200 mk.

Nagu käesoleva raamatu kaaneleheltnäha, on *Horatiuse* „Valitud oodid“ määratud *koolidele* ja *iseõppijatele*. Kuna meil Eestis on ainult kaks keskkooli (üks Tartus, teine Tallinnas) kumbki ühe klassika-gümnaasiumi haruga, kus ladina keelt enam-vähem täielikumalt ja kestvamalt (5 õppeaasta jooksul) õpitakse, siis tuleb arvata, et eestkätt nende gümnaasiumide V-da klassi õpilastele ongi määratud *E. Kikase* toimetatud „Valitud oodid“. Nõutakse ju V-da klassi

õpilastelt praeguste haridus-ministee-riumi kavade järele *Horatiuse* 15 oodi tundmist.

Nii siis ladina keele õpetaja võib soovitada oma õpilastele osta *E. Kikase* raamatust ainult I vihik (= 15 oodi), kui leiab need oodid olevat õnnelikult valitud, ühed parematest ja iseloomus-tavamatest *Horatiuse* loomingus. Kui aga aineõpetaja sooviks valida mõned kahtlemata ilusad oodid ka teisest *E. Kikase* toimetatud vihust (mis trükkis ilmu-

mata), siis peaks õpilane mõnekuuliseks ladina keele õppimiseks ohverdama Emk. 200 + 200 (arvatav II vihu hind), mis tundub olevat liig kallis. Veel kallimaks aga läheb *Horatiuse* „Valitud oodide“ muretsemine humanitaar-gümnaasiumi õpilastele, kellelt nõutakse ainult 8 oodi tundmist: 8 oodi eest, mis trükitud kaheksal leheküljel, 200 või koguni 400 marka maksta on tõesti liig kallis.

Tõsi küll, et käesolevas raamatus peale oodide teksti on veel *sissejuhatus*, *sõnastik* ja *seletused*, mis õieti palju ruumi raamatus oma alla võtavadki ja raamatu hinna kalliks teevad. Kuid *koolide* seisukohalt E. K. tööd hinnates lubatagu kahelda selle raamatu sisu ja järelikult kausta otstarbekohasuses. *Sissejuhatus* (lhk. 3 — 14) ja tekst (lhk. 15—31) on küll — tänu suurtele eeskujudele — hästi toimetatud ja hädatarvilikud, kuid sõnastik ja seletused (lhk. 32—131) ei ole enam hädatarvilikud. Veel enam — nad on isegi üleliigsed, sest sõnastikus tuuakse kõik sõnad, millest kaugelt suurem osa on keskkooli lõppklassi õpilasele juba tuttav. Mõned üksikud tundmatud sõnad ütleb õpetajagi tunnis, kui õpilastel enestel puudub täielik ladinakeelne sõnastik. Ja mis puutub kommentaaridesse, siis on nad üleliigsed seal, kus püütakse arendada õpilastes *isetegevust*, kasutades nende teadmisi teistelt aladelt üksikute sõnade ja mõistete seletuseks. Kuhu õpilase enese teadmised ei küüni, seal on abiks õpetaja oma elava sõnaga või juhtivate küsimustega, ilma et tarvitseks otsida seletusi valmil kujul õpperaamatust. Ka halvab õpilaste isetegevust, nende jõu proovimist ja varem kogutud teadmiste kasutamist tekstis äramärgitud pikkade ja lühikeste silpide *vältus*.

Mis puutub *iseõppijatesse*, kellele E. K. raamat samuti on määratud kui koolidele, siis leidub neid Eestis vist küll veel vähem kui keskkooli, kus ladina keelt obligatoorselt või fakultatiivselt õpitakse. Aga just sarnaste iseõppijate huvides ongi käesolev raamat „toimetatud“: parajasti lühike sissejuhatus, hästi täielik sõnastik ja küllaldased seletused. *Iseõppijatele* ja neile üliõpi-

lastele-keeleteadlastele, kel mõnesugustel põhjustel on võimatu käia loengutel, võiks küll seda ka välimuselt üsna meeldivat *Horatiuse* väljaannet soovitada.

Et aga raamatul puudub eessõna (autori *credo*), siis jäävad eemaltvaatajale arusaamatuks mõned üksikasjad E. K. „toimetustes“. Näiteks ei ole millegagi motiveeritud just nende, aga mitte mõnede teiste *Horatiuse* oodide valik. Oodide valiku aluseks võiks olla kas nende ilmumise kronoloogiline järjekord, või värsimõõtude teatud järjestik (lihtsamalt keerulisemale j. t.), või oodide sisu ühendav põhitoon, või nende tõusev (ehk ka alanev) väärtuslikkus ja tähtsus. Siin aga ükski nimetatud alustest ei ole märgatav.

Teiseks — autor tähendab väga tagasihoidlikult (petit kirjas — v. lhk. 10), et raamatu sissejuhatus on toimetatud *Schebori* ja *Nauck-Hoppe* järele, kuid seda peaks ütlema terve raamatu sisu kohta ja julgemalt, sõredamalt.

Arusaamatusi tekitab võhikus ka ühesuguste nimede mitmel kujul (lühendatult ja täielikult) edasiandmine, nii et raske on otsustada, kas on tegemist ühe või mitme isikuga. Nii on üks *Horatiuse* noorusea sõpradest nimetatud lähidalt *Varus* (lhk. 4), teine — *Quintilius Varus* (lhk. 55), kolmas — *Pompeius Varus* (lhk. 65 — 66). Samuti ei ole järjekindlust esimese rooma keisri nime tarvitamisel, kusjuures autor ei pea kinni ta enese õigekspidamistest: leheküljel 5 kirjutab E. K. *Octavianusest* (aastast 27 Augustus), aga hiljem (lhk. 66) ütleb: „Pärast Antoniuse ära võitmist (30. a. e. Kr. — V. O.) andis Augustus (*octavianus*) jne.“

Ei ole ka arusaadav, miks autor lüüriku *G. Valerius Catulluse* surma aasta fikseerib 53-da aastaga e. Kr. (lhk. 6), aga sama Catulluse eluaja määrab ära sõnadega „umbes 54 e. Kr.“ (lhk. 8).

Autor võtab II valitud oodi pealkirjaks *Mars armastusekõidikutest* (lhk. 17) ja *Mars armastuse kõidikus* (lhk. 11 ja 42), aga terves oodis ei tule *Marsi* nimi kordagi ette; tegelastena oodis esinevad *Lydia* ja *Sybaris*, kelle vastastikkusuhet kirjeldatakse ja moraliseerivalt käsitatakse hoiatuseks roomlastele. Samas oodis *Lydia* nimes esimene silp

märgitakse kord pikana, kord lühikesena (lhk. 42).

Segase mulje jätab I valitud oodi seletuse algus (lhk. 32). Sealsamas on raamatu keeleline korrektor lektor J. V. Veski paremaks pidanud täissihituse asemel osasihituse: „Käesolev ood oli määratud eessõnaks lüüriliste laulude ko-

gule, mida (mille ? V. O.) H. aastal 23 e. Kr. välja andis ning *Maecenasele* pühendas“ (lhk. 32). Ka peab lugupeetud keeleteadlane õigemaks kirjutada ja hääldada *Pärstia* ja *pärslased* pro *Persia* ja *perslased* ning *miidialased* pro *meed-lased!*

V. Orav.

Soome õpetajate kutselisest liikumisest.*)

G. H.

1. Soome Rahvakoolide Õpet. Ühing.

Sooma õpetajaskonna organisatsioon, Soome Õpetajate Ühing, on vana 33 a.; arusaamine õpetajate ühinemise vajadusest koolikorralduse edendamiseks ja õpetajate ühiskondliku, õigusliku ja majandusliku seisukorra parandamiseks on aga sama vana, kui soome rahvakoolgi. Juba Jyväskylä seminari lõpetajate esimesel lennul (1867) oli selge arusaamine ühinemise kasust.

On arusaadav, et läks palju aega, enne kui soome õpetajaskonna ühistöö mõtte võis teostuda.

Tolleaegne vene valitsus pidas õpetajate ühinemispüüdeid parema majandusliku ja õigusliku seisukorra saavutamiseks peaaegu hädaohtlikuks ja sellepärast tegi igasuguseid takistusi.

Ühinemist takistas ka õpetajate väike arv ja asumine üksteisest eemal.

Kuid suurema rahvaarvuga ja edenenumais kohtades, kus õpetajail oli rohkem kokkupuutumisvõimalusi, võib varsti märgata ühistunde ja ühistöö loomise püüdeid õpetajaskonnas. Neid püüdeid toetas ka esimene rahvaharidust käsitlev leht „Kansakoululehti“, mis hakkas ilmuma 1875. Ühinemisvõimalust tunti selgesti, aga pidi olema

*) Meie võrdlemisi noore ja kogemuste- ning traditsioonidekehva õp. kutseühingulise tegevuse arendamisel ei tohiks olla huvituset ja tuluta teiste maade õpetajate kutselise liikumise jälgimine, eriti sellase, mille seljataga aastakümnete pikkune arenemiskäik. Tuues käesoleva ülevaate Soome, meile kõige lähemast ja mitmeski mõttes ühesugustes oludes arenevast õp. kutsel. liikumisest loodame lugejaid hiljem tutvustada ka teiste kultuurmaade õp. kutseorg. tegevusega.

Toimetus.

ettevaatlik, sest tolleaegne koolivalitsus püüdis igal viisil raskusi teha agaramaile selles suunas tegutsevaile õpetajaile.

See aeg oli suur rahvuslik ärkamis- aeg Soomes. Rahvaharidusmõtte algas samal ajal, kuid rahvakooli tähtsus ja kasu oli tundmatu rahva suurtele hulkadele; esimesed õpetajad olid agarasti töös nende küsimuste selgitamisega. Nad pidasid rahvalikke kõnesid, kus selgitati kooli tähtsust ja ülesandeid, rahvuslike suuremeeste sünnipäevil panid toime pidusid, kus muuseas ka kooli asja valgustati. Kahtlemata selle ülesande suurus tegi selgeks üksinda töötavale õpetajale oma jõu vähesuse ja mõjus kaasa ühistöö tekkimiseks samade raskustega võitlevate õpetajate keskel.

Esimene õpetajate ühing, mille põhikirjale paluti seaduslikku kinnitust 1877 a. on olnud „Häme“ Rahvakooli Toetajate Ühing.“ Põhikirja ei kinnitatud ja kavatsus jäi teostamata.

Varsti tehti uus algatus endisest laiemal alusel. A. 1884 Turus valmistati põhikiri seltsile selle tuntava vahenga, et seltsi tegevuspiirkonnaks oli kogu Soome. Asutajad olid Turu toomkapitli assessor praost A. Varelius ja õpetajad J. Maukkonen ja K. Verkko. Seltsi nimi oli „Rahvakooli Toetajate Selts.“ Seekord saadi põhikirjale kinnitus selle kitsendusega, et tegevuspiirkonnaks jääb ainult Turu ja Pori lään. Põhikirja kinnitamisel oli suur tähtsus, sest sellega tunnistati lubatuks ja seaduslikuks õpetajate organiseeritud ühistöö. Kuid osavõtt seltsist oli kaunis leige. Selts sautis püsida ainult ühe aasta.

Varsti pärast seda pealinna õpetajad asutasid „Helsingi linna rahvakoolide õpetajate ühingu.“ Senat kinnitas põhikirja 1887 ja sest ajast peale selts on olnud elavas tegevuses.

Samal aastal Tammisaares peetava koolikongressi ajal salk õpetajaid kogus nõu pidama ülemaalse õpetajate ühingu asutamise üle ja niisuguse ühingu asutamine otsustatigi üksmeelselt. Valiti toimikond, kes töötas välja põhikirja ja esitati see kinnitamiseks senatile. Senat küsis koolivalitsuse arvamist ja see oli eitav. Sellega põhjendades senat keeldus ühingu põhikirja kinnitamisest. Senati eitavas otsuses tuuakse esile väide, et ametlikud üldkoolikongressid ja ringkonnakongressid täidavad täiesti neid ülesandeid, mida hakkaks harrastama uus ühing.

Ühinemispüüe oli kasvanud aga nii tugevaks, et just see senati seletus, et õpetajaskonna tegevus kooliolude edendamiseks ja oma seisukorra parandamiseks peab olema igavesti seotud ametlikult juhitud ja korraldatud koolikongressiga, andis vägeva tõuke ühinemiseks.

Asuti jällegi ülemaalse ühingu asutamisele, seekord Helsingis. Valiti komitee välja töötama uut põhikirja, ja kui see oli valmis, esitati senatile kinnitamiseks a. 1893. Sama aasta suvel peeti koosolek, kus uuele ühingule valiti ajutine toimikond.

Seekord senat kinnitas „Rahvakooli-õpetajate Ühingu“ põhikirja. Selle järele peetud esimesel juhatusel koosolekul valiti esimeseks esimeheks K. Verkkö.

Nüüd oli ametlikult tunnustatud õpetajaskonna õigus toimida ametkonnana vabalt ja iseseisvalt. Kuid siiski arvati, et ühing ei suuda püsida valitsuse isaliku hooleta ja selepärast vastkinnitatud põhikirja lisati paragrahv: „Kui valitsus arvaks tarvilikuks korraldada haruühingute ja ühingute vahelise tegevuse kontrolli, siis ühing on kohustatud alistuma sellele.“ Niisugust kontrolli küll kunagi pole tehtud, aga valitsus siiski pidas õige tähtsaks seda paragrahvi, sest kümme aastat hiljem keelduti kinnitamisest ühingu uut põhikirja muuseas ka sellepärast, et see määrus oli jäetud välja põhikirjast.

Uue ühingu esimeseks tähtsamaks ülesandeks oli liikmete kogumine. Üleskutsete tagajärjel esimesel tegevusaastal ühingu liikmeks astus seitse kohalikku ühingut, ühes Helsingi keskühinguga kokku kaheksa kohalikku ühingut.

Ühingu eesmärk määrati esimeses, 1919-da aastani maksvas põhikirjas järgmiseks: „edendada head kristlikku vaimu soome õpetajaskonnas; tegutseda õpetajaskonna nii üld- kui ka kutsehariduse tõstmiseks; levitada õiget arusaamist kooli kasust ja peale selle toimida õpetajaskonna majandusliku seisukorra parandamiseks.“

Algusest peale võeti programmi ka suuri uuendusküsimusi, millest mõned täitumas.

Aegamööda liikmed hakkasid nõudma, et ühing peaks tegutsema rohkem õpetajaskonna oma elujärje paranduseks ja üldse tegelema põlevamate päevaküsimustega. Peale 1905-da aasta revolutsiooni aimati, et endised ajad on möödas jäädavalt ja et tulevikus õpetajaskonnale seatakse palju suuremad nõudmised. Taheti muuta õpetajate elujärg niisuguseks, et see annakse õpetajaile võimaluse sooritada suuremaid ülesandeid.

Suvel 1906 peetud õpetajate kongressil asutati uuesti soome rahvakooli-õpetajate organisatsioon. Siis taheti uuendada ka põhikiri, sest vanas oli mitmeid ebamääraseid punkte, mis takistasid kiiret tegevust, kuigi peasuund oli õige. Näiteks määrus, et üldkoosolekuil, mida peeti igal kolmandal aastal ühes koolikongressidega, ei tohtinud käsitleda ühtki kooli puutuvat küsimust.

Nüüd algaski raske rõhumisaeg ja selgus, et selle eesmärgiks oli maa venestamine. Eriti kahtlustavalt venestajad vaatasid õpetajaile ja nende tegevus oli hoolsa valve all. Siis ka pole põhjustimestada, et uut põhikirja ei kinnitatud, ei kinnitatud enne kui 1919, kui maa oli vabanenud rõhujast. Kuid õpetajate suurt ühistunnet näitab see, et 1910-dast aastast peale ühing toimis uue, kinnitamata põhikirja järele. Kogu ühingu tegevusajal kinnitamata põhikirja järele kümne aasta jooksul oli ainult üks lahkeli, nimelt üks koha-

lik ühing ei tahtnud maksta aastakoosolekul määratud kõrgemat liikmemaksu, kuna seaduslikus põhikirjas liikmemaks oli määratud 1 smk. peale liikmelt.

Praegu maksvas põhikirjas ühingu eesmärk määratakse järgmiselt: „Ühingu eesmärgiks on töötada soome rahvakooli ja rahvahariduse tõstmiseks, hea ühisvaimu edendamiseks õpetajaskonnas ja õpetajate olukorra parandamiseks üldse.“

Ühingu moodustavad kohalikud ühingu, kes töötavad ühise põhikirja järel. Alguses pealinnas toimivat kohalikkude ühingu kutsuti keskühinguks, aga tegelikult ta milleski ei erinenud muist kohalikest ühinguist ja nüüd see nimigi on jäetud kõrvale.

Ühingu liikmeks võib astuda iga soome rahvakooli mees- või naisõpetaja, andes sooviavalduse kohalikele ühingule, kes kiidab heaks vastuvõtu. Ka muud ühingu eesmärki harrastavad soome kodanikud pääsevad ühingu liikmeiks kohaliku ühingu nõusolekul. A. 1920 oli liikmete arv 2964 ja kohalikkude ühingute arv 130. Kui soome õpetajate organisatsiooni liikmete arvule arvatakse juure veel rootsi rahvusest õpetajate ühingu liikmete arv, umbes 750 ja kui võetakse arvesse viimasel ajal asutatud uued ühingu, võib arvata soome organiseeritud õpetajate arvu 4000-de peale. See on 66% õpetajate üldarvust. (Mitteõpetajaid-liikmeid on nii vähe, et see ei muuda protsenti.)

Soome Õpetajate Ühingu tegevust juhivad keskjuhatus, kes asub Helsingis. 1908-dast aastast peale keskjuhatusse kuulub 12 liiget, neist 9 tegevliiget ja 3 kandidaati. Valimine sünnib ühingu aastakoosolekul, nii et iga aasta valitakse 3 tegevliiget ja 1 kandidaat kolmeks aastaks.

Nii keskjuhatus kui ka kohalikkude ühingute juhatused valivad oma keskelt esimehe, selle abi, sekretäri ja laekahoidja üheks aastaks.

Varemalt, enne 1906-dat aastat, ei peetud üldse kõnekoosolekuid, vaid küsimused harutati kohalikes ühinguist. Igal kolmandal aastal tuldi kokku ainult valima keskjuhatus liikmeid, neil koosolekul kooliasju ei puudutatud.

Suurt ei tehtud ses suunas ka aastakoosolekuid, kus sooritati ainult ülesandeid, mida nõudis põhikirja. Õpetajail polnud võimalik kiiresti seisukohta võtta päevaküsimusis.

1906-dast aastast peale on peetud kord aastas (ka sagedamini), asemikudekogu koosolekuid, kuhu kohalikud ühingu saadavad esindajaid, ühe igalt algavalt kümnele liikmelt. Need koosolekud on saanud ikka suurema ja suurema tähtsuse. Nii kohalikud ühingu kui üksikliikmed võivad saata küsimusi ja teha ettepanekuid keskjuhatusse. Iga aasta keskjuhatus saadab kohalikele ühinguile teatava arvu küsimusi, millede kohta tehtud otsused ja avaldatud arvamised võtab arvesse oma töös. Selle tulemus harilikult on pöördumine märgukirjadega valitsuse, harilikult koolivalitsuse poole, või katsutakse asi mõne õpetaja-rahvasaadiku kaudu esile tuua parlamendis; mõnikord pööratakse märgukirjaga parlamendi vastava komisjoni poole. Katsutakse avaldada mõju ka mõne valitsuse määratud haridusküsimusi käsitleva komisjoni peale.

Üldiste rahvaharidust käsitlevate küsimuste kõrval loomulikult on tähtis koht Ühingu programmis ka ühiskondliku, õigusliku ja majandusliku külje parandamist käsitlevail küsimusil. Eriti viimaste 7-me aasta jooksul, mil õpetajaskond on langenud suure majanduslikku viletsusse, on kestnud lakkamatu palgavõitlus. Sel alal on teha veel palju. Praegu ühiskond ei anna rahvaharidustöötajatele kaugeltki niisugust tasu, et nad võiksid leivamurest vabadena anduda oma tööle. Palgavõitlusil on edaspidigi tähtis koht ühingu ülesannete hulgas.

Ei või jätta nimetamata õpetajate a. 1901 asutatud kooliraamatute ja koolitarvete kirjastus- ja müügiäri, osaühisus „Valistus“, millel on väga suur tähtsus õpetajate ühistöö saavutusena. A. 1906 peale see õpetajate suuräri on kirjastanud rahvaharidust käsitlevat nädallehte „Õpetajatelehte“, millise häälekandjate õpetajate ühistöö poleks enam mõeldav. — Õpetajate organisatsioon on juba kaua aega andnud juriidilist abi neile liikmeile, kes oma süüta

kannatavad õiguslikku survet omas ametis. 1914 a. asutati büroo, kes annab nõu ja abi. — Soome Õpetajate Ühingu kõrval toimib eriline rootsikeelsete õpetajate ühing. Tähtsamais küsimusis mõlemad ühinged toimivad ühiselt. Kokkuvõttes peab ütlema, et ühingu

30-aastaselt kestvuselt ta alati on võtnud osa jõudumööda uuendustööst soome kooliolude korraldamisel ja vahest algatuski on tulnud temalt. Kuidagi ei või öelda, et ühistööta õpetajate saavutused oleksid nii suured, kui nad on praegu.

Ajakirjandusest.

„Kaja“, kultuurasutuste toetussummad, algkool ja õpetajate palgad.

Teatavasti kustutas riigieelarve haridusministeeriumi alamkomisjon esialgul maha teatrite ja muusikakoolide toetussummad. Kustutamise poolträäkisid ja hääletasid innukalt riigikogu parema tiiva esindajad. „Kaja Nr. 32 (9 veebr. s. a.)“ püüab põhjendada seda sammu pikemas juhtkirjas ja leiab, et teatrite toetamise asemel tuleks rohkem pöörda tähelepanu koolihariduse süvendamisele, eriti *algkooli seisukorra parandamisele*. Kuna oleme sealt ringkonnast varemalt kuulnud kooli suhtes veidi teistsuguseid arvamisi, toome sellest kirjutusest mõned lõiked mõningate ääremärkustega.

„Kas ei tuleks rahvale esiteks niipalju *kooliharidust* anda, et ta teatri kunstist ja näitekirjandusest aru saab, seda hindama ja armastama õpib. Enne hea algkool, siis hea teater. Rahva keskel peab kasvama ja elustuma nõue teatri järele. Siis kannab rahvas juba ise vabatahtliselt suuremaid kulusid teatri heaks“.

„Oma 10 — 12 linnateatri ülalpidamiseks maksab meie rahvas vähemalt 75 miljoni marka aastas, s. o. *kolm korda rohkem, kui annab algkooli õpetajate ettevalmistamiseks, kelle arv ligi nelituhat inimest. Kas need arvud ei pane mõtlema!*“)

Õige küll, kultuurriikides annab riik teatri-tele toetust, kuid meie peame sellejuures ikkagi teadma, kui palju meie suudame.“

„Võiks öelda sellepärast — ärgem hädaldagem niipalju teatritega ja nende toetusrahadega. *Hädaldagem vaid rohkem selle eest, kuidas rahvale paremat algkooli anda.* Haritud rahvas loob endale nii-kui-nii teatri“.

„Kui sarnaste alalõpmata suurenevate kulude juures põllumeeste esitajad selgitust hakkavad nõudma, siis nendel ringkondadel, kes nimetatud toetussummadest kas otsekohe ehk poliitiliselt huvitatud, alati käepärast salakaval appihüüe: põllumehed toetavad tagurilust, elagu rumalus jne., nagu rahvaerakond nüüd hõiskab. *Kui palju on korrutatud, isegi õpetajate keskesituste*

poolt, et põllumehed võitlevad õpetajate palkade suurendamise vastu jne.“

Mõne paneb ehk imestama see äkiline pööre teatrite toetussummade juurest *õpetajate palkade suurendamise küsimuse* juure ja jääb muidugi huvitusega ootama tõestusi, et sarnast asja pole kunagi olnudki, et autori mõttevennad ikka ja igal pool kõigi nende ettepanekute vastu hääletavad, mis kuidagi sihitud kooli ja õpetajate seisukorra parandamiseks; et see on kõik luule, millest teab rääkida iga õpetaja maal, et ükski nende tegelane või agitataator ei unusta ühelgi koosolekul sõrmega näitamast koolimaja poole: vaadake, need seal ajavad suureks meie maksukoorma, seal istuvad armuleivasööjad, kes viivad meid pankrotini!

Kuid sellaseid tõestusi ei järgne. Selleasemel seletatakse, miks meie algkooli seisukord nii halb:

„Meie põllumees oskab küll väga hästi hariduse tulu ja hariduse vajadust hinnata. Suurem osa põllupidajate lapsi astub elusse selle haridusega, mis saadud algkoolis ja kui see algkool hea ei ole, siis suurelt osalt selle tõttu, et linna kultuur-poliitika mehed on raha kulutanud eeskätt teatrite, konservatooriumide peale ja tunnete ning merekalda ehitamiseks“.

Ja et ülemal kogematult libisenud lausetest keegi ei hakkaks arvama, nagu soovitaks autor summade kulutamist kooli peale senisest suuremal määral ja nagu propageeriks autor õpetajate palgaolude parandamist, keeratakse jutt teatrite pealt hoopis ära ja asutakse täiesti õpetajate sõelumisele. Viletsate palgaolude parandamise mõtete asemel soovitatakse õpetajatele võtta eesküju „vanast heast ajast“:

„Manatakse põllumehi, vaadake juba enne ilmasõda kauplesite kitsilt kooliõpetajatega volikogu ees ja maksite neile ainult 120—150 rubla aastas“.

*) Kursiiv siin ja allpool minu.

„Võib aga ütelda, et andekamad ja töö- võimsamad kooliõpetajad ka 150-rublalise aasta- palgaga võrdlevalt rahva elujärjele üsna kenasti elasid, lapsi koolitasid, isegi ülikooli saatsid.

Need olid mehed, kes koolikohal oskasid uusi väärtusi luua, oskasid maast rahapalgale lisa nõuda. Ja sarnased mehed leidsid põllu- reeste keskel hindamist. Elulise näitena võik- sime nimetada ühte kooliõpetajat Harjumaal, kes 16 rbl. 30 kop. palka saades iseõppimise teel keskkooli lõpetas, kuueaastase teenistusega 7—800 rubla raha kogus ja sellega ka ülikooli lõpetas. Tegi põllutööd“.

Jäetakse aga targu ütlemata, et nii, nagu põllumees praegu ei hari enam põldu harksaha ja puuäkkega, niisama põhjalikult on aeg edasi läinud ka hari- dus- ja koolitöö alal: ei suuda praeguse- aja õpetaja, kes kooli küljes kinni vahet- pidamata üheksa kuni kümme kuud, keda alatasa edenev ja täienev kasva- tusteadus sunnib suvevaheajad mööda saatma edasiharimiskursustel, keda maal lihtsalt üle koormatakse mitmesuguste seltskondlikkude töödega, — omale pal- gasaamiseks veel harida 30—40 tiinu- list talukohta, nagu seda tegi endise- aja vallakooli õpetaja, kelle tööaeg algas 15. oktoobril ja lõppes 15. aprillil, mille kestel veel suur hulk pühi ja vabu päevi, ja kellelt ei nõutud muud, kui piibliloo, katekismuse, lugemise ja kirjutamise ning rehkendamise õpetamist. Või on see talukoha pidamine nii lihtne ja kerge, et seda võib ära teha veel teise, täit tööjõudu nõudva töö kõrval? Aga kust siis tuleb see, et autori mõtte- vennad harilikult *ainult* põllutööd tööks loevadki?

„Meie õnnetus on see, et linn ei ole suut- nud maale häid kooliõpetajaid anda. Kooli- õpetajate ettevalmistus maaolude kohaselt oli enne sõda puudulik ja on seda ka praegu. Tallinna seminar on näit. üle saja kooliõpetaja välja lasknud, kes ei tunne põllutööd, ega aia- pidamist rohkem kui iga teine kooli ümbruses. Missugust juhtivat osa võib sarnane õpetaja enda käes hoida. Pole ime kui umbrohtu kas-

vanud koolimaja ümbrus meeleolu loob, et kooliõpetajate palka niipea suurendada ei saaks.

Maal nähtaks heameelega, et algkooli õpe- tajate palgaseadus saaks revideerimisele võetud ajakohasema korraldamise mõttes, eriti tuleks kooliõpetajate palgaseadust lihtsustada. Kuid kooliõpetajate palgaküsimuse lahendamist toet- takse ainult sel tingimisel, kui ära kaotataks kaudne lisapalga nõutamine lisatundide näol, kui kindlaks määrataks nädala tunninorm, mis kõrgem praegusest (praegu 24) ja mis kõige tähtsam, kui õpetajate seminarides või tulevastes instituutides teoreetiliselt ja praktiliselt kä- sitatakse neid õppeaineid, mis meie põllu- majanduse kultuuri elustaksid ja edenemisteel edasi aitaksid, ning mis kooliõpetajaid produk- tiivselt rohkem maa külge köidaksid.“

Igatahes huvitav mõttekäik: kultuur- asutuste toetussummad maha selleks, et parandada algkooli seisukorda; alg- kooli seisukorda parandada õpetajate palkade parandamisega; õpetajate palku parandada aga ainult sel teel, et õpe- taja pidagu peale oma koolitöö veel talukohta (aga põllutööministeerium tah- tis ju läinud aastal õpetajailt ära võtta sellegi maanatukese, mis neil on praegu, ja „Kaja“ rõhutas sel puhul mitu korda põllutööministeeriumi kavatsuse ots- tarbekohasust?) — ja ka töötundide arvu suurendamise ja ületunnitöötasu ärajätmise teel!

Ja kui meie veel tuletame meele rkl. Indermitte ettepanekut eelarve alam- komisjonis: kustutada summad, mis määratud kehvemate seminari õpilaste toetamiseks, sest *haridusi saama on õigustatud ainult see, kes selle eest jõuab ka maksta* (olgu see tõestisündi- nud lugu anno 1926 jäädvustatud siingi), siis jõuame paratamatult otsusele: ei mingit arusaamist, ei mingit vastutule- kut! Haridustööle ja koolile õhkub neilt veergudelt endiselt jääkülma ja kooli seisukorra parandamisest tehakse ainult sõnu.

R—o.

Soome rahvakooli ülalpidamis-seaduseelnõu.

E. H.

Soome eduskunnale on esitatud kaks eelnõu, valitsuselt ja rahvasaadik Mandi Hannulalt, millest viimane on kokku seatud vastavalt õpe- tajate nõudeile ja erineb eelmisest õpetajate palganormidelt ja pensiooni saamise korralduselt. Toome kokkuvõtte valitsuse eelnõust ja ühtlasi teises eelnõus esinevad eriseisukohad.

Esimeses osas, nime all „Üldmäärused“, öeldakse, et kogukond asutab ja peab ülal kooli ning valvab koolikohustuse täitmise üle.

Teine osa käsib rahvakooli ülalpidamist maakogukonnas. Öeldakse, et igale koolile tuleb muretseda ruumid ja et uue kooli asu- tamisel ja selleks maja ehitamisel tuleb jätta

tarvilik maaala mängu- ja spordiplatsiks ja aiaks. Maakogukonnal on õigus saada kooliruumide muretsemisel riigilt toetust 20—30% ehituskuludest ja 40—50% amortisatsioonilaenu. Vaesemaile kogukonnile võib anda enamgi toetust.

Ülemrahvakooli õpetaja saab järgmised natuurtasud: meesõpetaja kolme ja naisõpetaja kahe toa ja köögiga korteri, lõhutud põletispuud ja valgustuse, peale selle loomalauda, kuurialuse loomatoidu ja puude jaoks, sauna, keldri ja kaevu lisaks karjamaa ühele lehmale ja kooli lähedal vähemasti pool hektari põllumaad. M. Hannula esitatud eelnõus öeldakse veel, et naisõpetaja, kes on abielus sama kooli meesõpetajaga, saab naisõpetajale lubatud natuurtasud või nende puududes tasu rahas.

Rahas saab ülemrahvakooli õpetaja: a) põhipalka: abielus olev või olnud, kes on perekonna peajasjalik toitja ja kel on üks või rohkem lapsi 16.200 smk. ja muu õpetaja 13.000 smk. aastas (M. Hannula eelnõus arvud vastavalt 20.400 ja 18.000); b) kasvatusabiraha lgalt tema toidetavalt lapselt, kes on alla 16 a. vana (teises eelnõus alla 18 a.) 1.200 smk. aastas ja nii, et seda makstakse ühe eest, kui lapsi on kaks, kahe eest, kui neid on kolm jne. (viimane osa teises eelnõus puudub) ja c) vanustasu iga nelja aasta tagant kuus protsenti rahas maksetavast põhipalgast (teises eelnõus 8%) ja üldse neli korda. Valitsuse eelnõus öeldakse veel, kui teiselgi abikaasal on õpetaja amet või mõni muu riigiamet, siis põhipalk on ikka 13.800 smk.

Alamrahvakooli õpetaja saab naturis vähemasti ühe toa ja köögiga korteri, lõhutud põletispuud, valgustuse, tarvilikud kõrvalhooned ja vähemasti veerand hektari põllumaad.

Rahapalka saab alamrahvakooli õpetaja: põhipalka 9600 smk. (teises eelnõus 12.400) ja vanustasu ning kasvatusabiraha ühel alusel ülemrahvakooli õpetajatega.

Koondatud rahvakooli (supistettu kansakoulu) õpetaja saab muidu samad tasud, peale selle pikema õpetusaja eest 1800 smk. (teises eelnõus 2400) aastas rohkem.

Juhataja ameti eest maksetakse 600 smk. aastas. (Teises eelnõus 700 koolides, kus on üks õpetaja, suurema õpetajatearvuga koolides aga 100 smk. iga õpetaja kohta).

Kui natuurtasu pole võimalik anda, antakse selle asemel tasu üldmääruste järele. Joonistamis- ja käsitööõpetaja saab tasu 450 smk. aastas nädalatunnilt (t. e. 480). Õpetajale maksetud palgad riik tasub kogukonnile, peale 1200 marga iga õpetaja kohta. (Teise eelnõu järele kogukonna kanda jääb 2400 smk., iga ülemrahva-

kooli ja koondatud kooli õpetaja ning joonistamis- ja käsitööõpetaja põhipalgast). Lisaks riik tasub pooled kogukondade väljaminekuid, mis tekivad koolihoonete korrastamisest, mööbli, õppeabinõude ja õpilastele tasuta antud raamatute muretsemisest jne.

Kolmas osa käsitleb linnakogukondade koolikorraldust.

Kohalikest oludest rippuvalt koolivalitsuse korraldusel klassidesse jagamise järele linna kogukonna õpetaja palk on järgmine: abielus oleval või olnul ülemrahvakooli õpetajal, kel on vähemasti üks laps, esimeses klassis 25.200 (t. e. 30.000), teises 24.000 (t. e. 28.000) ja kolmandas 22.800 (t. e. 24.000) smk.; alamrahvakooli õpetajal, kel on ülemrahvakooli pädevus, esimeses klassis 21.200 (t. e. 24.000) teises 20.000 (22.600) ja kolmandas 18.800 (20.000), muul alamrahvakooli õpetajal esimeses klassis 16.400 (t. e. 20.000), teises 15.200 (18.600) ja kolmandas 14.000 (17.300) smk. Linnakogukonnad saavad toetust neljandiku suuruses nende väljaminekuid kooli alal.

Neljas osa räägib õpilaste toetamisest.

Kehvemaile õpilastele antakse maksuta õppe- raamatud ja muud koolitarbed. Kui lastel tuleb käia koolis üle viie kilomeetri kauguselt, kogukond võtab oma kanda osa nende koolisaatmiskuludest. Vaesemaile antakse toetust ka riiete muretsemisest.

Õpetaja peab andma ülemrahvakoolis 30 tundi ja alamrahvakoolis 24 tundi nädalas. lgalt nädalatunnilt üle selle normi maksetakse 450 smk. (480 teise eelnõu järele) aastas.

Kõrvale jättes rea väiksema tähtsusega paragrahve, vaatleme pensionisaamisesse puutuvat osa.

Alaline õpetaja saab pensioni peale 30-aastast teenistust ja 63 aasta vanadust, erijuhuseil igatahes mitte alla 57-me aasta vanadust. Pensionimäärad on järgmised: ülem- ja koondatud-rahvakooli õpetajal 12.000 smk. ja alamrahvakooli õpetajal 7.200 smk. aastas. Teises eelnõus öeldakse, et pensioni antakse peale 30-aastast teenistust ja 55 aasta vanadust. Linnakooli õpetaja saab pensioni (teise eelnõu järele) 60% palgast maa abielus õpetaja 14.400 smk. Kui õpetaja mõne parandamatu haiguse tõttu või muul temast olenematu põhjusel peab lahkuma ametist, siis ta saab iga-aastase eluaegse abiraha, mis viis aastat teeninul moodustab neljandiku täiest pensionimäärast ja kauem teeninule kahekümnendiku samast määrast iga kauem teenitud aasta (-te) eest, kuna 20 aastat teeninu saab täie pensionimäära.

Organisatsioonide teated.

Virumaa õpetajatepäev

peeti 6. ja 7. märtsil Rakvere rahvamajas. Oli ilmunud üle 300 õpetaja. Tervitusi ütlesid Virumaa haridusosakonna juhataja Rosenberg, koolinõuikkude poolt

M. Meos ja E. Õpetajate Liidult rkl. Piiskar. Õp. V. Raam kõneles „õpetaja ja õpilaste vahekorras“. Referaadis näidati, et keskkooli õpilast tuleb tunnistada kui inimest tema kindla mõjuga, teda usaldada, anda talle teatav vabadus jne.

Koolinõunik Karell refereeris kurikalduvustega ja ulakate laste kasvatuses ja õp. Pedisson isamaalisest kasvatuses.

Õp. O. Andresson rääkis „Kehakultuuri ülesandeist üldse ja koolis“. Õp. P. Raudsepp kõneles „Kasvatuse tegureist“. Rkl. Piiskar kõneles „Õpetajaskonna päevaküsimustest“, puudutades ka õpetajate palgaseaduse uuendust.

Teisel päeval õp. M. Välbe refereeris teemile „Mõni küsimus ajaloo õpetamisest“, et meie õppekava pole koormav õpilasile õigel käsitlemisel. Op. J. Erma andis ülevaate loodusloo õpetamisest ja toonitas eriti joonistamisest tähtsust aine õpetamisel.

Rahvaülikoolidest andis ülevaate G. Vilberg. Ta käsitles üldjoonis rahvaülikoolide tekkimislugu põhjamaail ja selgitas esimese eesti rahvaülikooli tegevust Kundas.

Peeti elavaid läbirääkimisi iga referaadi kohta.

Õpetajatepäev lõppes teisel päeval kell 4 p. l. Üldkokkuvõttes ta on õnnestunud hästi.

Õpetajate palgaküsimuse arenemiskäik ja praegune seisukord.

Eelmises „Kasvatus“ n-ris töime uue riigiteenijate tasude seaduse kavandi põhijooned ja palgatabeli. Sel korral valitses arvamine, et uued palgad võivad maksmata hakata alles 1. okt. s. a. EÕL. kooli- ja kutsetoimkond pidi välja töötama ettepaneku, kuidas uues tasuseaduses näidatud põhimõtteid kohandada õpetajaile; tähendatud ettepanekud pidi saadetama seisukohtade võtmiseks õpetajate organisatsioonidele.

Vahepeal aga võttis asjakäik sootuks teise pöörde. Vastu tulles ühele riigiteenijate osale, otsustas rahaministeerium esitada uus tasuseaduse eelnõu vabariigi valitsuse kaudu riigikogule veel märtsikuu jooksul – maksmapanemiseks juba 1. aprillist s. a. Loomulik, et kiirendatud asjakäigus ei saanud enam tarvitada varemalt kavatsesid ja pikemat aega tarvitavat arutamiskäiku. EÕL kooli- ja kutsetoimkonna poolt töötati välja kaks õpetajate palgatabeli varianti: nr. 1 selleks puhuks, kui jääb maksmata õpet. palgaseadus senisel kujul, nr. 2, kui õpetajate palkade maksmine tuleks korraldada täiesti ühtlasel alusel teiste riigiteenijatega (teenistusvanuse väljaarvamine 11. nov. 1918 a., jne.). Mõlemas kavas püütakse rõhutada põhimõtet, et töötasu oleks normeeritud vastavalt õpetaja kvaliteedile, tööohkusele ja vastutusele. Variant nr. 2 püüab õpetajate palku normeerida välja minnes peaaesjalikult ametkohast (nagu riigiteenijail), kusjuures erilise hindamise leiab muuseas ka klassijuhatamine. Ühenduseks selles kavas oleks veel, et

noor õpetaja peale õppeasutuse lõpetamist oleks 1–2 aastat *õpetajaameti kandidaat* ja saaks esiotsa palka vähem, kui täieõiguslik õpetaja. Toome siinjuures mõlemad variandid.

Variant nr. 1.

Õpetajate senised haridusjärgud ja palgaastmed, tõus praktika-aastate järele (vertikaalsihis) iga nelja aasta tagant jne. jääksid alles; palgaseaduses tuleks muutmisele ainult § 2 selles osas, kus kindlaks määratud palganormid, ja § 9, kus näidatud paigamaksjad asutades.

Palganormideks: sen. 19.500 asemel – 28.000 m., 18.000 asemel – 24.000, 15.300 asemel – 20.000, 13.500 – 17.000, 11.700 – 15.000, 9.900 – 13.000, 8.7000 – 11.000, 7.700 – 10.000, 6.800 – 9.000, 6.200 – 9.000, 5.800 – 800 ja 5.500 – 7.500.

Variant nr. 2. (Vaata lhk. 94).

Õpetajate palgaseadus tuleks variant nr 2 juures ümbertöötamisele terves ulatuses. Uus seadus peaks ühtlasi nägema ette ka õpetajate suuremate kõrvaltööde (vihkude parandamise, kabinetide ja raamatukogude hoidmise ja pedagooginõukogude sekretäride tööde) hindamise ja normeerimise.

Kõigi avalikkude algkoolide õpetajate palk tuleks terves ulatuses võtta riigi kaudu nii ühe kui ka teise variandi puhul

Vahepeal aga valminesid ootamatused ja üllatused. Rahaministri ülesandel töötavas palgakomisjonis, mille töötulemusena oli „Kasv.“ nr. 2 toodud riigiteenijate palgatabel, jõudsid rahaministeeriumi ja riigiteenijate esindajad kokkuleppele, et ümbernormeerimisele tulevad kõigi riigiteenijate, nende seas ka õpetajate, palgad. Kokkulepitud palgatabeli alusel (v. „Kasv.“ nr. 2) pidi rahaministeerium töötama välja uue riigiteenijate tasude seaduseelnõu ja selle andma seisukohavõtmiseks R.- ja O.-t. Keskkliidule. Seaduseelnõu esitati Keskkliidule 6. märtsil. Keskkliidu juhatus andis selle läbi vaatamiseks samale komisjonile, kes töötas välja kokkuleppe aluseks võetud palgatabeli. Õpetajate esindajale üllatuseks aga seisis eelnõus, et *et uuele seadusele ei allu teenijad, kellelede tasude vahekorrd reguleeritud eriseadustega*. Õpetajate esindaja nõudmisel küsis Keskkliidu juhatus seaduseelnõu autoreilt, kas mõeldakse selle punkti all õpetajaid, kui ja, siis mispärast võeti ette sarnane taganemine kokkuleppest. Rahaministeeriumist seletati Keskkliidu esindajale, et selles kitsendavas punktis ei ole mõeldud õpetajaid, vaid kaitsevaelasi. Kuna seaduseelnõust seda aga kusagilt ei olnud näha, ei rahuldanud see seletus õpetajate esindajat ja E. O. L. kooli- ja kutsetoimkonna ülesandel käisid 9. märtsil toimkonna liikmed J. Rummo ja J. Grintal haridus- ja rahaministri jutul, et selgitada, kas mõeldakse ühes teiste riigiteenijatega parandada ka õpetajate seisukorda või mitte. Selgus, et haridusminister on olnud arvamisel, et õpetajate palgad tulevad parandamisele üheskoos riigiteenijatega, *rahaminister*

Variant nr. 2.

(Kokku seatud riigiteenijate teenistustasude seaduse eelnõu § 2 alusel).

Palgaaste praegus. palgasead.	Palgaaste uues riigiteen. tasude sead. eelnõu	A M E T	Palgad ühes teenistusvanuse lisatasuga iga 3 a. järele					
			1, 2 ja 3 a. algpalk I.	4, 5 ja 6 a. II.	7, 8 ja 9 a. III.	10, 11 ja 12 a. IV.	13, 14 ja 15 a. V.	16 a. ja üle VI.
V.	V.	Keskkooli juhataja koolis, kus 7 või enam klassi komplekti. Kõrgema hariduse ja õpet. kutsega (I liik, kutsega)	26.000	26.830	27 660	28.490	29.220	30.150
VI.	VI.	1. Keskkooli juhataja koolis, kus > 7 kl. (I liik, kutsega). 2. Keskkooli juhataja, kus < 7 kl., I liik, kutseta	24.000	24.770	25.540	26.310	27.080	27.850
1.	VII.	1. Keskkooli juhataja koolis, kus > 7 kl., I liik, kutseta. 2. Keskkooli juhataja koolis, kus < 7 kl., II liik. 3. Keskk. juhat. abi, I liik, kutsega.	22.000	22.720	23.440	24.160	24.880	25 600
	VIII.	1. Keskkooli juhataja koolis, kus > 7 kl., II liik. 2. Keskk. juhat. abi, I liik, kutseta.	20.000	20.670	21.340	22.010	22.000	23.350
2.	IX.	1. Keskkooli juhataja abi, II liik. 2. Keskkooli õpetaja - klassijuhataja, I liik, kutsega	18.500	19.120	19.740	20 360	20.980	21.600
3.	X.	1. Keskk. õpetaja - klassijuhataja, I liik, kutseta. 2. Keskk. õpet.-tunniandja, I liik, kutsega	17.000	17.550	18.160	18.740	19.320	19.900
	XI.	1. Keskk. õpet.-klassijuhataja, II liik. 2. Keskkooli õpetaja - tunniandja, II liik, kutseta. 3. Algkooli juhat. koolis, kus < 7 kl.	15.500	16.040	16.580	17.120	17.660	18 200
4.	XII.	1. Keskkooli õp.-tunniandja, II liik. 2. Algk. juhat. koolis, kus 5-7 kl.	14.000	14.500	15.000	15.500	16.000	16 500
	XIII.	1. Algkooli juhataja koolis, kus 4 või vähem klassi. 2. Algkooli juhataja abi	13.000	13.470	13.940	14 410	14.880	15.350
5.	XIV.	1. Keskk. õpet. kandidaat, I liik. 2. Algkooli õpetaja - klassijuhataja.	12.000	12.440	12.890	13 320	13 760	14.200
6.	XV.	1. Algkooli õpet.-tunniandja. 2. Keskkooli õpet. kandidaat, II l.	11.000	11 410	11.820	12 230	12.640	13.050
7.	XVI.	Kutseta algkooli juhat. koolis, kus 5-7 kl.	10.000	10.385	10.770	11.150	11.540	11.920
8.	XVII.	Kutseta algkooli juhat. koolis, kus 4 või vähem klasse	9.000	9.360	9.720	10.080	10.440	10.330
9.	XVIII.	Kutseta algkooli õpet. - klassijuhataja.	8.000	8.335	8 670	9 010	9.340	9.650
10.		Algk. õpet. ameti kand., kutseline.	8.000	8.335	8 670	9 010	9.340	9.650
11.	XIX.	Kutseta algkooli õpet. - tunniandja.	7.500	7.820	8.140	8.460	8.780	9.100

aga seletas, et ta on olnud kõige aja sootuks vastupidises arvamusis (kuigi rahaministri volitusel töötavad ametnikud Keskliidu esindajale töendasisid, et õpetajad on võetud arvesse). Haridusminister lubas omalt poolt teha kõik, et rahuldada õpetajate nõudmisi, ja ka rahaminister omalt poolt lubas võtta revideerimisele oma senise seisukoha õpetajate suhtes. Sellepeale vaatamata aga esines vastav ministrite komisjon, kelle liikmeks oli ka haridusminister, vabariigi valitsusele ettepanekuga, milles rõhutati juba selge sõnaga, et õpetajate palgad ei tule reguleerimisele ühes riigiteenijatega. Selle komisjoni otsuse teatavaks saamisel käisid J. Rummo ja J. Grüntal 12. märtsil uuesti haridusministri jutul, kus nad rõhutasid, et sarnase otsuse vastuvõtmine vabariigi valitsuse poolt lükkaks õpetajate palgaolude parandamise ettenägemata kauaks ajaks edasi. Veel selsamal õhtul ärapeetud vabariigi valitsuse koosolekul otsustatigi ka õpetajate palgad võtta ümberreguleerimisele.

Ühtlasi saadi aga ka teada, et vabariigi valitsus on asunud seisukohale, et teenijad tulevad asetada uutele palgaastmetele nii, et üheski ametkonnas palgakrediit ei tõuseks üle 25% möödunud aasta põhipalgast (s. o. kaheteistkümmne kuu palgast).

See vabariigi valitsuse kitsendav määrus võttis võimaluse loota igasuguseid suuremaid muudatusi ja olulisemaid kõrgendusi palkade alal ja ei annud mingisuguseid võimalusi parandada riigiteenijate seisukorda saavutatud kokkuleppe alusel.

Õpetajate palkade tegelik kõrgenemise võimalus selle vabariigi valitsuse kitsendava määruse alusel selgus varsti. Haridusministeerium võttis tähendatud otsuse alusel õpetajate uuteks palganormideks summad, mis esinevad alljärgnevas tabelis; samas tabelis on väljaarvatud ka summad ja protsent, millisel määral tegelikult tõuseksid õpetajate palganormid:

Aste	Uus palk	Vana palk	Vahe	Suurenemise %	Vana palk ühes 1/12.13 ja 14 k. palgast	Uue palga ja tegeliku 1925 a. palga vahe	Tegelik suurenemise %
VI.	24.000.—	19.500.—	4.500.—	23,1	22.750.—	1.250.—	5,5
VII. 1	22.000.—	18.000.—	4.000.—	22,2	21.000.—	1.000.—	4,7
IX. 2	18.500.—	15.300.—	3.200.—	20,9	17.850.—	650.—	3,6
X. 3	17.000.—	13.500.—	3.500.—	25,9	15.750.—	1.250.—	7,9
XII. 4	14.000.—	11.700.—	2.300.—	19,6	13.650.—	350.—	2,5
XIV. 5	12.000.—	9.900.—	2.100.—	21,2	11.550.—	450.—	3,8
XV. 6	11.000.—	8.700.—	2.300.—	26,4	10.150.—	850.—	8,3
XVI. 7	10.000.—	7.700.—	2.300.—	29,8	8.983.—	1.017.—	11,3
XVII. 8	9.000.—	6.800.—	2.200.—	32,3	7.933.—	1.067.—	13,4
XVIII. 9	8.000.—	6.200.—	1.800.—	29,0	7.233.—	767.—	10,6
XIX. 10	7.500.—	5.800.—	1.700.—	29,3	6.775.—	725.—	10,7*
XX. 11	7.000.—	5.500.—	1.500.—	27,2	6.437,5	562,5	8,7

Selle haridusministeeriumi kava vastuvõtmisel jäaks maksma õpetajate senine palgasadus (väljaarvatud § 2 ja § 9). Algkooli õpetajate palgad tuleks kuni 80% ulatuses riigi kanda.

EÕL. juhatause esindajail (O. J. Kiesel, J. Rummo ja J. Grüntal), kellele tegi EÕL. juhatus ülesandeks tähendatud haridusministeeriumi ettepaneku läbi vaatamise, jäi üle ainult konstateerida, et haridusministeerium on temale antud võimaluste piires toimetanud ümbernormeerimise töö küll õiglaselt, kuid sellane palgakõrgendus üldiselt ei kata ei tõusnud elukalli-

dust ega võimalda ka õpetajate töö hindamist senisest õiglasemal määral.

Kuna rahulolematuse palgaolude parandamise sarnase pöörde võtmise puhul suur ka kõigis teistes riigiteenijate ringkondades, ja et vahepeal sai küsitavaks, kas praegune riigikogu üldse suudab veel enne laialiminekut vastu võtta uut riigiteenijate ja õpetajate palgakorraldust, — sellepärast on raske ette öelda, millisteks kujuneb areneva palgavõitluse lõpptulemus. Vähest selgub see kõik juba lõpuliikult järgmise „Kasv.“ numbri ilmumise ajaks.

J. Rummo.

K r o o n i k a.

Vabariigi kaheksanda aastapäeva

puhul 24. veebr. korraldati kõigis koolides aktused päevakohaste ettekannetega.

Üleriiklik koolinõunikudepäev

peeti Tallinnas 1. ja 2. märtsil s. a. Peale 27 haridusnõuniku võtsid osa ka haridusministeeriumi kõrgemad amet-

nikud. Ministriabi Mikkelsaar käsitles oma referaadis rahvusliku ja praktilise kasvatuse suhteid rahvusliku kultuuriga. Kõneleja rõhutas, et riigielu tuleb juhtida rahvusliku kultuuri rada ja kasvatusel esile tuua omariikluse hüved. Tuleks vastu võtta kultuuripüha (laulupüha) seadus. Rahvusliku kasvatuse probleemi käsitlesid ka koolinõunikud A. Usai, G. Reial ja A. Kõiv. Koolinõunik M. Raud rõhutas kodumaa tundmaõppimise vajadust ja sellesisulise kirjanduse väljaandmise tarvet. Töö lõpul võeti vastu rida resolutsioone, milles toonitatakse rahvusliku kasvatuse tähtsust, nõutakse ajakirjanduslikelt, poliitiliselt ja koduseilt arvustajailt enam pieteedi tunnet vabariigi põhiseaduse, kõrgemate võimude ja kooli vastu, rahvusliku kultuuripüha seaduse vastuvõtmist, õppetöö jaoks soodsamate tingimuste loomist, koolisunduse teostamist 1930-daks aastaks. Soovitavaks tunnistatakse mitte-estikeelsete koolide lõppklassides eesti keeles ergutuseksamite korraldamine; tuleks välja töötada eesti laste kohased testid üldintelligentsi ja teadmiste hindamiseks.

Puhkepäev

oli kõiges koolides 6. märtsil.

Määrusi, korraldusi, ametlikke teadaandeid.

Riigiteenijate palga väljamaksmine pühadeks (ha-mi ringkiri 10. märtsist 1926, nr. 5773). Vabariigi valitsus omal koosolekul 3. märtsil s. a. otsustas lubada riigiasutustele välja maksta k. a. märtsikuu palk alates 15. märtsist s. a. ja Lihavõtte pühade puhul maksetav lisatasu poole kuupalga suuruses, alates 25. märtsist s. a.

Kivisõe tarvitamise keeld riigiasutuses (ha-mi ringk. 11. märtsist 1926 nr. 5775). Vabariigi valitsuse otsuse põhjal 3. märtsist s. a. keelatakse ära riigiasutustele ja ettevõtetele riigi majade, hoonete, ametasutuste ja kontorite ruumide ning jõumasinate kätmiseks tarvitada kivisütt. Erandiks on riigilaevad sõitute ajal.

Maakonna koolivalitsused saatu haridusministeeriumile andmeid õpetajate palkade kohta. (ha-mi ringkiri 15. märtsist 1926 nr. 5836). Maakonna koolivalitsusi palutakse saata haridusministeeriumile 20-daks märtsiks s. a. järgmised andmed: 1. Palju maakonna valitsus maksis õpetajatele 1925-dal aastal omast või riigilt saadud toetussummadest a) laste abiraha, b) asetäite tundide eest, c) arstiabi ja toetust ja d) pensioniks. 2. Õpetajate palkade maksmiseks, toetuse saamiseks esitada haridusministeeriumile 1-seks aprilliks 1926 vastavad krediidi nõuded. Neis nõudeis tuleb ära tähendada,

Tallinna Tehnikumi

juhatusel on kavatsus Tehnikumi allutamise kohta kaubandus-tööstusministeeriumile, kui tehnilisid küsimusis kompetentsemale, sest haridusministri segamine Tehnikumi sisemistesse asjadesse peetakse ebasoovitavaks.

Haridusliidu juhatuse asukoha asjus saadeti järelepärimine kõigile liikmeile. Kirjalikul hääletamisel seltside enamus pooldas Liidu juhatuse jäämist Tallinna.

Tallinna keskraamatukogu

kavatseb avada aprillikuuks kaks uut laenuraamatukogu.

Algupäraste romaanide võistluse

korraldab K. o.-ü. „Loodus“. Tööde viimane vastuvõtmistähtaeg on 1. juuli 1927. Auhinna komisjoni moodustavad A. Alle, Fr. Tuglas, A. Jürgenstein ja I. V. Veski. Auhindade kogusumma on 120.000 mk.

Pagulaste hariduse

peale riiki ja omavalitsused seni on kulanud 33¹/₂ miljonit marka.

Eesti keele õppekavad keskkoolidele on välja töötatud haridusministeeriumis. Need on läbi vaadatud erikomisjonis ja saadetud kätte koolijuhatajaile.

dada, palju maakond vajab õpetajate palkadeks (s. o. 40 % palgast) ja koolinõunikute palkadeks, laste abirahaks, arstiabiks ja toetuseks ja pensioniks. 1-seks aprilliks esitada ka krediidi nõuded õpetajate palkade riigi kanda tulevast osast.

Keskkooli lõputunnistusist. (ha-mi ringk. 16. märtsist 1926 nr. 2963) Ha-mi kooliosakond palus saata teateid, kui palju iga keskkool soovib saada ministeeriumilt lõputunnistusi ja nende arakirju. Koolid, kes soovivad lasta trükkida lõputunnistusi iseseisvalt, võivad teha seda ainult riigitrükkikojas, ja ainult samal paberil, millel need tunnistused trükiti läinud aastal. Selleks tuleb saata haridusministeeriumile tellimise edasiandmiseks tunnistuse soovivat tekst, mis peab vastama üldnormile.

Käesolevast numbrist pidi ruumipuudusel jääma välja järg kirjutusest „Õpetajate töö- ja palgaoludest välismail“. *Toimetus.*

Õiendus.

„Kasvatuse“ käesoleva aasta 1. numbril 24. lehekülje 21. ja 22. reas (ülalt) tuleb sõnade „kelle tagumised jalad olid maha lõigatud“ asemel lugeda „kelle tagumistest jalgadest olid närvid välja lõigatud“. *Toimetus.*

Kasvatusteaduslik ajakiri „KASVATUS“

ilmub Eesti Õpetajate Liidu väljaandel 1926. a.
igal kuul kahe suure trükipoogna suuruses.

Sisult tahab „Kasvatus“ kinni pidada võetud sihtjoonest: panna
pearõhk pedagoogiliste, meetodiliste ja tegelikkude koolielu küsimuste
lahendamisele.

„Kasvatuse“ kaastöölisteks on meie silmapaistvamad koolimehed ja
teised haridustegelased.

„Kasvatuse“ tellimishind on:

aastas 500 marka, poolaastas 250 marka, üksiknumber 50 marka.

**Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid. Üksikud numbrid saadaval
paremais raamatukauplusis.**

Endiste aastakäikude hind (kerges köites):

1919. a. — 120 mk., 1920. a. — 350 mk., 1921. a. — 450 mk., 1922. a. — 450 m.
1923. a. 450 mk., 1924. a. 450 mk., 1925. a. 450 mk.

Suuremal arvul tellijaile 25—30% hinnaalandust.

Eesti Õpetajate Liidu kirjastusel on ilmunud ja saada igast raamatukaupl.

Vaateõpetus ehk kodulugu I. J. Küh-
neli järele tõlkinud K. Mihelson-Silde.

Vaateõpetus ehk kodulugu II. Ketty
Mihelson-Silde.

Tarvilik koolivalitsustele! Asutava Kogu
poolt 7. mail 1920 a. vastuvõetud.

Riigikoolide algkoolide seadus.

Ühes vabariigi valitsuse poolt 17. sept
1920 a. vastuvõetud määrusega sea-
duse elluviimise kohta.

Riigikogu poolt 13. mail 1921 a. vastuvõetud

Õpetajate palgaseadus.

Uuemad voolud kasvatusteaduses, I.
Sotsiaalpedagoogika ja individu-
aalpedagoogika. Prof. Hergeti järele
J. Volt ja J-n.

Uus kool Belgias. A. Faria de-Vasconcel
los'i järele Prantsuse keel est
M. Mihelson.

L a d u : Eesti Õpetajate Liidu büroos Tal-
linnas, Rataskaevu tän. 22. Kõne-
traat 14-63.

Et „Kasvatusel“ lugejaid üle maa, on kulutustel ostarbekohasem paik „Kasvatuses“
eriti kirjastus-, kooli-, ning sporditarvete valmistusäridel ja raamatu- ning kirjastus-
materjalikauplustel, sest „Kasvatuse“ viib nende äriteated otsekohe kõige püsiva-
maile tarvitajatele — kodumaa koolidele kõigis nurkades. Samuti leiavad — õpetajate
valimiskoolutused „Kasvatuses“ kui õpetajaskonna häälekandjas kõige sündsama koha.

Kuulutuste hinnad: terve lehekülj—2000 m., 1/2 lehek.—1000 m.,
1/4 lehk.—500 m., 1/8 lehek.—250 m. Õpetajate
vailimiste ja kohaotsimise kuulutused 1/8 lehek. suuruses — 200 mkr. Mitmekordselt
kuulutajale hinnaalandus.

„Kasvatuse“ toimetuse ja talituse.

Address: Tallinn, Rataskaevu t. 22, kõnetraat 14-63.

Eesti Õpetajate Liidu

väljaandel hakkas ilmuma 15. detsembrist 1925 aastal

noorsoo-ajakiri

NOORUSMAA

Noorusmaa pakub noorsoole valitud algupärast ja tõlke-ilukirjandust: novelle, romaane, näidendeid, luuletusi, tuues sellekaasas kirjanduslikke vaatlusi, biograafiaid, teateid, päevasündmusi jne.

Noorusmaa tutvustab noorsugu kunstilмага, tuues kunsti-reproduksioone, joonistusi, teateid, vaatlusi ja andmeid kunstielust.

Noorusmaa toob valitud huvirikkaid illustreeritud populaar-teaduslikke kirjutusi kõigilt teadusaladelt.

Noorusmaa võtab osa ustava sõbrana noorsoo isetegevusest, enesemääramisest ja avaldusist.

Noorusmaa käsitleb kultuurilise tähtsusega päevasündmusi.

Noorusmaa pakub vaimurikast ajaviidet, mõttevahetust ja praktilisi õpetusi.

Noorusmaa on „Noorte vallaga“ avatud kõigile kasvavatele noortele.

Noorusmaale on lubanud kaastööd järgmised kirjanikud, kunstnikud, kooli- ja haridustegelased: H. Adamson, N. Andresen, J. Elango, A. Elango, A. Jürgenstein, E. Kuusik, J. Kuulberg, J. Kärner, M. Nurmik, N. Mei, M. Metsanurk, F. V. Mikkelsaar, J. Mändmets, N. Nurmisto, J. Parijõgi, E. Raadik, A. Rimmel, R. Roth, H. Roos, M. Sillaots, K. E. Sõöt, A. H. Tammsaare, P. Vallak, E. Vilde.

Toimetus: J. Käis, M. Laarman, E. Martinson, R. Reiman; vastutav toimetaja E. Martinson.

Noorusmaa ilmub esialgu 1 kord kuus, iga number 32 suurt lehekülge

Tellimishind: Poolaastas 100 mrk., üksiknumber 20 mrk.

Toimetus ja talitus: Tallinna, Rataskaevu 22. Kõnetr. 14-63.